

ÚJRAOLVASÓ

A Komáromi Református Egyházmegye árva ekléziáinak összeírása 1774–1775-ből¹

ÓNODY ZSIGMOND szentpéteri református lelkész² a Dunántúli Református Egyházkerület hivatalos lapjában, a *Dunántúli Protestáns Lap* 1892-es évfolyamában, a kisebb közleményeket közlétező „Tárcza” rovatban 9 részletben egy terjedelmes összeírást közölt. A forrásközlés bevezetőjéből és záró mondatából megtudjuk, hogy Pap Gábor dunántúli református püspök kézirat-gyűjteményében volt az a 67 lapos lajstrom, amely a komáromi esperesség (tractus) árva ekléziáinak összeírását tartalmazta.

A kézirat keletkezési körülményeiről Ónody azt írta, hogy az összeírást valószínűleg Torkos Jakab dunántúli református püspök rendelte el, és 1774–1775-ben készülhetett azzal a céllal, hogy „oly sokat szenvedett őseink” az „annyira felekezeties Mária Terézia” után trónra kerülő II. Józseftől segítséget kapnak, melynek következtében „majd a szegény elnyomott és tetszhalottaknak látszó prot. gyülekezetek is új életre fognak felébredni.”

Ónody helyesen gondolta, hogy a szabad vallásgyakorlatuktól megfosztott, korabeli kifejezéssel: árvaságra jutott komáromi tractusbeli gyülekezetek összeírását Torkos Jakab püspök rendelte el, s azt is, hogy az összeírást 1774–1775-ben végezték el, de abban már tévedett, hogy a megoldást II. Józseftől várták.

¹ A közlemény a PRTA kutatóprogramja keretében készült.

² ÓNODY ZSIGMOND (Madar, 1838. december 13. – Komáromszentpéter, 1895. november 27.) református lelkész, egyháztörténész. Apja, Ónody András praeorans és madari, majd benkepatonyi, újbarsi és alsófegyverneki tanító és jegyző, anyja Tóth Klára, Tóth Sámuel lelkész leánya volt. Elemi iskoláit Alsófegyverneken és Kismányán, a középiskolát 1850-től Pápán végezte, ahol teológiát is hallgatott. Tanulmányai végeztével 1862-ben Szilasbalhásra került akadémikus rektor, ahol 1865-ig tanított. Ezután segédlelkész volt Nagymegyeren, Kamocsán és Madaron. 1867-ben a székesfehérvári egyházkerületi közgyűlésen szentelték lelkésszé. 1869–1875 között Hodoson, 1875–1885 között Felsőgelléren, 1885–1895 között Komáromszentpéteren szolgált. Rövid betegség után 1895. november 27-én, 56 éves korában hunyt el. A gyászírásban „kerületünk egyik kiváló lelkészének” nevezték. Komárom vármegye törvényhatósági bizottságának tagja, a Komáromi Református Egyházmegyének tanácsbírája, a Dunántúli Protestáns Lapnak munkatársa volt. Több egyháztörténeti cikket írt. Nagy tervét, a samarjai superintendencia történetének megírását nem tudta megvalósítani, csak az anyaggyűjtésig és a feldolgozás kezdetéig jutott el. Felesége, Csorba Amália és öt gyermeke gyászolta. Fiai közül Zoltán követte a lelkészi pályán. – Gyászír. = DPL 6 (1895) 48. sz. (december 1.) 768., KRÁNITZ 2013. 328. SEVIDI 1895. 811–814.

Valójában arról volt szó, hogy az egyházkerület 1774. június 7–8-án megtartott közgyűlésén határozott arról, hogy az egész dunántúli egyházkerületet felméri. A lelkészek egységes szempontok szerint (12 kérdőpont alapján) írták le a működő („virágzó”) és a már megszüntetett („árva”) egyházakat. A kérdőpontok a következők:

1. Mi a' neve a' helységnek? Mellyik vármegyében van? Ha virágzó az ecclesia benne, mikor kezdődött az exercitium? Hány lélek van benne?
2. Ki az földes ur, és mitsoda vallása? Avagy nemes helység e?
3. Ha árva az ecclesia, hány esztendeje lehet, hogy el vetetődött az exercitium? Királyi parantsolat erejével e? Vagy földes úr, vagy vármegye, vagy tsak egy plebanus authoritássával és fortélyával? Ha parantsolat mellett vetetett el, ki kell venni a vármegyétül.³
4. Instáltak é már az exercitiumért? Hol és mikor? Mitsoda ki menetele lett az instantiának? Az instantiát meg kell küldeni.
5. Hány személy van az árva ecclésiában Helvetica confessión levő? És hány közöttök a Lutheránus? Hány a pápista?
6. Hány mértföld vagy hány óra az, a hova járnak Isteni tiszteletre? És mitsoda helyben?
7. Meg van é az el vett templom? Vagy el rontották a pápisták és volna e erejek újnak fel állítására?
8. Vagyon é mester vagy notarius, a' ki a gyermekeket tanítsa?
9. Ki temeti el a' halottaikat? Ki kereszteli gyermekeiket? És ki eskütteti az házassulókat?
10. Mennyi stólát vesz tőlök a' plebanus? És a stólán kívül mit vesz még rajtok?
11. Mennyi contributiót fizetnek? És mennyit a domestica cassaban?
12. A Pesti Commissióra készített inquisitiokat, mind a magunkét, mind a clerusét minden tractus meg szerezzze.”⁴

A felmérés célja az lehetett, hogy Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) segítségével rendezzék a dunántúli egyházkerület református egyházainak szomorú helyzetét. Az espereseknek az összeírást két hónap alatt kellett elkészíteniük, meghozzá 3 példányban: az egyik példányt Ráday Gedeon egyházkerületi főgondnoknak küldték meg, a másodikat Nagy Sámuel bécsi ágensnek, a harmadik Torkos püspöknél maradt. Az elkészült „számos beteg ekklézsiák lajstromát” 1775 januárjában küldték meg Rádaynak, ami azt jelentette, hogy a komáromi „árva ekklézsiák” összeírását késve kapta, hiszen az még 1775 áprilisában sem készült el.⁵

---

³ Vagyis a királyi rendeletről hiteles másolatot kell kérni a vármegyétől.

⁴ HUDI et al. 2002. 12.

⁵ HUDI et al. 2002. 13.

A közgyűlésen elnöklő püspök azért bízhatott egy felségfolyamodás kedvező elintézésében, mert tisztában volt vele, hogy a királynő a pápai bulla kihirdetése után az előző évben felszámolta a jezsuita rendet, melynek birtokait közcélokra (oktatásügyre) fordította, és a Helytartótanács tanügyi bizottságát megbízta az új tanulmányi rend kidolgozásával.⁶ A Mária Terézia által 1773. szeptember 21-én kihirdetett július 21-i pápai bulla Magyarországon, Horvátországban, a Bánságban és Erdélyben összesen 935 szerzetest, 1 egyetemet, 3 akadémiát, 41 gimnáziumot, 7 konviklust érintett. A Magyar Kamara kezelésébe került hatalmas vagyonból Tanulmányi Alapot létesítettek.⁷

Az egyházkerület felmérése esperességenként történt, ezért a különféle lajstromok szétszórtan maradtak fenn. Hét összeírás 1970-ben Kiss Antal pápai lakos őrizetéből került a Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei könyvtárának kéziratárába. Közte volt a komáromi egyházmegye virágzó eklézsiáinak leírása is.⁸

A komáromi esperesség árva eklézsiáit tartalmazó lajstroma az egyháztörténeti nyomtatványokat, könyveket, kéziratokat tudatosan gyűjtő Pap Gábor (1824–1895) dunántúli református püspök (1874–1895), révkomáromi lelkész birtokában voltak a közlés idején. Később sem került levéltárunkba.⁹

Az árva eklézsiák összeírása nehéz körülmények között készült, ezért az esperes óvatosan járt el. A tanítók nevét éppúgy nem írta le, ahogy a gyülekezeteket ellenőrző plébánosok nevét sem. A vallásgyakorlat megszüntetésének körülményeit sem részletezte, csak tömören összefoglalta. A közösségek helyzetéről azok a lelkészek adhattak információt, akik virágzó eklézsiákban szolgáltak, és az árván maradtakat ellátták. Ekkoriban a tágabb környéküket ellátó anyaegyházak a következők: Apászakállas / Felsőszakállas (Komárom vm., lelkésze Bicskei Tóth János), Aranyos (Komárom vm., lelkésze: Szentgyörgyi József), Csilizradvány (Győr vm., lelkésze Borza Ferenc); Dunaradvány / Radvány (Komárom vm., lelkésze: Nagy Márton), Kamocsa (Komárom vm., lelkésze: Kis János), Lábatlan (Komárom vm., lelkésze: Erős István), Madar (Komárom vm., lelkésze: Márkos / Ramocsai Markos Péter), Martos (Komárom vm., lelkésze: Horváth Ferenc), Nemesócsa (Komárom vm., lelkésze: Gyalai Sámuel), Neszmély (lelkésze: 1754-től 1774-ig Huszti György, majd 1774–1792 között Berecki Márton), Patas (Győr vm., lelkésze: Németi Sámuel), Réte (Nyitra vm., lelkésze: Váradi András), Szőny / Ószőny (Komárom vm., lelkésze: Szabó János), Turiszakállas / Lakszakállas (Komárom vm., lelkésze: Vég Mihály).

A református szempontból készült összeírás a katolikus egyháztörténet szempontjából kevés és bizonytalan adatot tartalmaz. A plébánosok létét,

---

⁶ FELHŐ–VÖRÖS 1961. 264–265.

⁷ BENDA 1982. 586.

⁸ A komáromi egyházmegye virágzó eklézsiáinak leírása: HUDI et al. 2002. 219–251.

⁹ DREL IV. 21. Pap Gábor dunántúli püspök iratai (1878–1895).

működési körét, jövedelmét jelzi, de a tanítók jelenlétét, vallási hovatartozását a református lelkészek adatközléseiből számos esetben nem lehet biztosan megállapítani (n. a. = nincs adat).

Az összeírás főbb adatait táblázatban foglaltuk össze:

Sorsz.	Helységnev	Jogállás	Tanító		Ref. száma
			r. k.	ref.	
1.	Alistál	curialis	1	–	961
2.	Hodos	curialis	–	1	961
3.	Somorja	mezőváros	1	–	328
4.	Jóka	jobbágyfalu	n. a.	–	30 háznál több
5.	Boldogfa	jobbágyfalu	–	–	n. a.
6.	Deáki	n. a. [jobbágyfalu] ¹⁰	n. a.	–	303
7.	Zsigárd	[jobbágyfalu]	1	–	405
8.	Farkasd	jobbágyfalu inscriptionalis nemesekkel	1	–	1348
9.	Negyed	jobbágyfalu inscriptionalis nemesekkel	1	–	1556
10.	Sók és Szelőce	jobbágyfalu nemesekkel	1	–	327
11.	Kismánya	curialis	n. a.	–	281
12.	Ürmény	mezőváros	n. a.	–	n. a.
13.	Imely	jobbágyfalu	n. a.	–	144
14.	Bagota	jobbágyfalu	n. a.	–	77
15.	Gyalla	curialis	n. a.	–	91
16.	Mocs	jobbágyfalu	1	–	659
17.	Nagypany	jobbágyfalu nemesekkel	n. a.	1	228
18.	Csicsó	jobbágyfalu curialis nemesekkel	n. a.	–	572
19.	Nagymegyér	mezőváros	n. a.	1	735
20.	Izsap	jobbágyfalu curialis nemesekkel	–	1	165
21.	Kulcsod	taxalista nemesek falva	–	1 ¹¹	160
22.	Alsó-, Felsőgellér ¹² , Várbogya	curialista falvak	–	1	502
23.	Ekecs	jobbágyfalu	n. a.	1	302
24.	Hetény	telepes jobbágyfalu	–	1	681

¹⁰ Deáki a XVII. század első harmadától a pannonhalmi apátság birtoka. A bencések Mária Terézia uralkodása idején egyes jobbágycsaládokat katolikus hitre térítettek. CZIBOR 2006. 20., 48–49.

¹¹ Hivatalától 1774. április 25-én eltiltatott.

¹² Felsőgelléren van oratórium és praeoráns tanító.

25.	Búcs	jobbágyfalu	1 ¹³	–	752
26.	Bátorkeszi	jobbágyfalu	n. a.	1 ¹⁴	546
27.	Kisújfalu	jobbágyfalu	–	1 ¹⁵	316
28.	Perbete	jobbágyfalu	1	–	516
29.	Szentpéter	jobbágyfalu	n. a.	–	531
30.	Marcellháza	jobbágyfalu	n. a.	1	282
31.	Csúz	jobbágyfalu	1	–	228
32.	Révkomárom	sz. k. v. ¹⁶	n. a.	3 ¹⁷	5000
33.	Nyárad	jobbágyfalu (inscriptionalis possessio)	n. a.	n. a.	90
Mindösszesen			10	14	19 047

Az összeírásban megadott lélekszám adatok szerint a 33 településen összesen 19 047 református élt. Boldogfa, Jóka, Deáki Pozsony vármegyei községek, Ürmény Nyitra megyei mezőváros református lakosságát is figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy 1775-ben mintegy 20 000 református lakott a tractus árva, félárva eklézsiáiban.

A 33 település közül 6 Komárom vármegyei helységben (Felsőgelléren, Hetényben, Izsapon, Marcellházán, Nagymegyeren, Nagytanyban) praeorans tanító működött, aki részben lelkészi feladatokat (könyörgés, temetés) is ellátott, így lett a forrásközlő szerint a teljesen árva eklézsiák száma 27.

Az egykori forrásközléshez Ónody Zsigmond nem fűzött semmiféle magyarázatot. Pedig erre nagy szükség lett volna, ugyanis több helyen „belenyúlt” a kéziratba anélkül, hogy ezt külön jelezte volna. A katolikus lelkészek közül személy szerint megemlítette Király József mocsi plébánost, aki később, már pécsi püspökként nagylelkű iskolai alapítványt tett a Komárom megyei katolikus nemesifjak részére. A rá vonatkozó rész éppúgy a forrásközlő saját szövege, mint a Mátyusföld reformációjára vonatkozó szakasz.

Ónody az idegen szavak, kifejezések magyarázatát sem tartotta szükségesnek. Valószínűleg úgy vélte, hogy az egyházkerületi lap művelt olvasói megértik a XVIII. századi latinnal kevert magyar nyelvet. A mai olvasónak azonban a nyelvújítás előtti latinnal kevert régi nyelvezet biztosan nehézséget okoz. Ezért a szövegben előforduló kifejezések és rövidítések megértéséhez az alábbi jegyzék nyújthat segítséget:

a potiori = jobbára, leginkább
ad nectál, annectál = hozzá kapcsol, mellékel
ad praesens = mostanáig

¹³ Csak jegyző, a kevés katolikus miatt valószínűleg nem tanított.

¹⁴ Csak jegyző, tanítástól eltiltva.

¹⁵ Csak jegyző, tanítástól eltiltva.

¹⁶ sz. k. v. = szabad királyi város

¹⁷ A révkomáromi református kollégiumban egy mester és 2 praeceptor tanított.

agens = ügyvivő; itt: a református egyházi ügyvivő a bécsi Magyar Udvari Kancelláriánál
allegál = állít, felel, küld
annalis, annualis = évi, évet illető
anno, Ao. = évben
appellál = fellebbez, hivatkozik
applicál = alkalmaz, csatol
arrestál, árestál = betörtönöz
árva ekklézsia = vallásszabadságától és lelkészétől megfosztott egyházközség
assignál = kijelöl, kiutal, kioszt
auctoritas = tekintély, hatalom
Augustana confessio / Augsburger Bekenntnis: augsburgi hitvallás, evangélikus vallás
authentica inquisitio = hiteles vizsgálat, hiteles tanúvallatás
bellicum consilium = haditanács
brachium, braccium = karhatalom
calcatúra = nyomás, dülő, szántás
cassa = pénztár
circa = körülbelül, körül
clerus = (katolikus) papság, papi rend
coemeterium = temető
collecta = összegyűjtött pénz, adó
comitatus, rövidítve: *cottus* = vármegye
commendans = parancsnok
commissio = bizottság
communio = úrvacsoravétel
complectál = betölt, beteljesít, végrehajt
compossessor = közbirtokos
concurrál = összefut, összetalálkozik, összecsap, megegyezik
condál = alkot, szerkeszt
conscriptio = összeírás
conservál = megtart, megőriz, kímél
consideratio = észrevétel, vélemény, megfontolás, szemlélés
continuál = folytat, folyamatosan végez
contractualiter = szerződésileg
contractus = szerződés, egyezmény
contradictio = ellentmondás
contributio = adó, szolgáltatás, itt: katonai adó
copia = másolat
copulatio = esketés, házasságkötés
cultivál = művel
cum gentibus = [háza] népével
curialista = egytelkes, résztelkes nemes; nemes udvarához tartozó földje adómentes;
demoliál = lebont, leront
denunciál = jelent
deponál = lerak, letesz, megőrzésre átad
deposita ordinaria stola = miután a szokott stóla ki lett fizetve
deputatus = küldött, követ
determinatio = határozat, végzés
devotio = könyörgés, ima
diaeta = országgyűlés
diaetalis acta = országgyűlési iromány
disciplina = tudomány, ismeret, fegyelem

domestica cassa = házi pénztár, itt: vármegyei házi pénztár
dominus = úr
ecclesia, *ekklézsia*, rövidítve: *ekkla* = egyház, egyházközség, gyülekezet
ellicitál = elárverez
etc., et cetera = és a többi, stb.
evocál = beidéz
executio = végrehajtás, elégtétel
exequál = végrehajt
exercitium = [vallás]gyakorlat
exercitium liberum religionis = a vallás szabad gyakorlása
exponál = előterjeszt, kifejti
exturbál = háborgat, kiteszít, elűz
filiale oratorium = leányegyházi imaház
flor., florenus = forint
frt. = forint
fundus = telek, vagyon, tőke
gravamen = sérelem
Helvetica confessio = helvét hitvallás
immediate = azonnal, rögtön, közvetlenül
impedimentum = akadály
impracticabilis = célszerűtlen, alkalmatlan
in authentico = eredetiben
in summa = összesen
incaptivál = elfog
indorsatio = hátirat
indukál = bevezet, beiktat
indultum = engedelem, engedély
informatio = tudósítás, tájékoztatás
inprotoculál, inprotocollál = jegyzőkönyvez
inquisitio = vizsgálat, tanúvallatás
inscriptionalis fundus = érdemért adott telek
inspectio = fűgyelet
instál = folyamodik, kér, kérvényt nyújt be
instantia = folyamodvány, kérvény
intimatum = rendelet, értesítés
judex nobilium, rövidítve: *judlium* = szolgabíró
juratus assessor, rövidítve: *jurassor* = esküdt ülnök; vármegyei (járási) esküdt
juratus notarius = esküdt jegyző
levita = előkönyörgő, filiális tanító
liberum exercitium = szabad [vallás]gyakorlat
litera, littera = betű, litterae: iromány, irat, írott emlék
Lutheranus = evangélikus
manu propria = saját kezűleg, sk.
mater ecclesia = anyaegyház
materia = anyag
medio tempore = időközben
memorialis = emlékeztető írás, emlékirat
militia = katonaság
NB: *Nota bene* = jól jegyezd meg!
nobilis, ns. = nemes
notarius = jegyző

nro., numero = szám szerint
opponál = ellenez
oratorium = imaház, kápolna
ordinarie = rend szerint, közönségesen
ordinarium, ordinarium quantum = rend szerinti adó
palatinus = nádor
pápista = katolikus; *papistae* = katolikusok
parochia = plébánia, paplak
parochialis = plébániai
peragál = véghezvisz, elvégez, végrehajt
persecutio = végrehajtás
Pesti Com(m)issio/ Pesti Religiosa Com(m)issio: a felekezeti kérdések elintézésére az 1712–1715. évi országgyűlés által létrehozott 24 tagú vegyes bizottság
praecedentes = előzőek, megelőzőek
praeceptor = segédtanító
pro restitutione = visszaállításért
procurator, procátor = ügyvéd, védőügyvéd
processionalis = járási (szolgabíró)
processus = járás, per
protectionalis = oltalomlevél
protocollum = jegyzőkönyv
prudentes et circumspecti = bölcs és körültekintő (a polgárok, tekintélyesebb nem nemesi személyek megszólítása)
punctum = pont
quantum = mennyiség (itt: adó mennyisége)
quietantia = nyugta
recenter = közelebről, újólal
recipiál = bevesz, befogad
recognitio = elismervény
recurrál = visszafut, visszafolyamodik
referendarius = előadó, hivatalos ügyet előterjesztő személy
renovatio = javítás, helyreállítás
resolutio = (legfelsőbb) elhatározás, végzés
restituál = visszaállít, helyreállít
seculum, saeculum = évszázad
securitas = biztonság
securus = biztonságos
sessio = jobbágytelek, a jobbágy által bírt házhely és külső tartozékai
situál = fekszik, elhelyez
specifikál = külön feljegyez, számba vesz, részletez
status = állapot, állás
stola, stóla = egyházi szertartásért járó díj
stoláris proventus = stóla jövedelem
sub littera = betűnél, betű alatt (iratban)
sub numero = szám alatt
sub titulo liberae stolae = szabad stóla címén
subscriptio = aláírás
successor = örökös, utód
suspendál, suspendeál = felfüggeszt
tenor = értelem, tartalom
testimonium = bizonyosságlevél, bizonyítvány

t. i. = tudni illik
tollál = eltöröl, megszüntet, felfüggeszt, megsemmisít
tractus = itt: egyházmegye, esperesség
tumultus = zendülés, zavargás, felkelés¹⁸
u. m. = úgy mint
vacante sede episcopali: a püspöki szék megüresedésével
vicarius generalis = általános helynök (itt: érseki)
vicearchidiaconus = esperes (katolikus)

Az összeírásban előforduló korabeli **mértékegységeket** szintén jegyzékbe foglaltuk:¹⁹

arany: aranyból vert pénzérme: a körmöci arany 4 ezüstforint 30 krajcárt ért;
dénár: a forint váltópénze, egyszázad része;
fertály: az adott egész mértékegység $\frac{1}{4}$ része (a német Vierteil szóból);
font: a bécsi font 560 gramm;
forint: a magyar forint 100 dénár vagy 60 krajcár, a kurta forint csak 50 krajcár;
garas: a forint váltópénze, 3 krajcárt ért;
hetes: a peták népi elnevezése;
máriás: a garas népi elnevezése, mely onnan származik, hogy régen az ezüstérmén Szűz Mária képe volt;
mérföld: a magyar mérföld 8,3536 km; a nagy vagy régi magyar mérföld 11,376 km;
öreg mérő: Komárom vármegyében szokásos terület- és térfogatmérték; területmértékként 1743-ban Aranyoson 1 öreg mérő = 0,3–0,7 hold (átlagosan 0,43 hold); a budai, pesti mérő vagy öreg mérő 3 vékát (1 $\frac{1}{2}$ pozsonyi mérőt) tett ki;
pérez: a dénár népi elnevezése;
peták: a XVIII. század közepén 7 krajcárt ért;
postamérföld, *osztrák mérföld*: 7,5859 km;
pozsonyi mérő, *metreta Posoniensis*: 74 icce; 62,08 liter, illetve 46,56 kg; egy pozsonyi mérővel bevetett földterület átlagosan 600 négyszögöl föld; a Fertőtől Pozsony vidékéig a két vékát vagy pozsonyi mérőt egy kilának is nevezték; a Garam körül a 4 vékát (2 pozsonyi mérőt) szapunak hívták;
pozsonyi véka: $\frac{1}{2}$ pozsonyi mérő; 31,04 liter, illetve 23,28 kg; az országos gyakorlat szerint a XVIII. században a véka 21–31 liter között mozgott; az alsó határhoz közelit kis vékának, a felsőhöz közelitöt öregvékának hívták.

A forrásközlésben az egyértelmű hibákat javítottuk, a kiegészítéseket szögletes zárójelek [...] közé tettük. Az előforduló latin mondatokat magyarra fordítottuk, és az értelmező megjegyzésekkel együtt a lábjegyzetekben közöljük. (– Hudi József)

*****

---

¹⁸ A Rákóczi-szabadságharcot a hivatalos (latin nyelvű) szóhasználatban nem lehetett háború (bellum) néven említeni, helyette a zavargás, zendülés (motus, seditio, tumultus) kifejezéseket kellett írni.

¹⁹ Forrás: KOVACSICS 1957. 417–422., BOGDÁN 1987. 1978., 1987., 1990., 1991. A helyi mértékekre: FODOR 1827., IVÁNYOSI–SZABÓ 1985.

A KOMÁROMI TRACTUSBAN HELV. CONFESSIÓN LEVŐ ÁRVA EKKLÉZSIÁKNAK LAJSTROMA.²⁰

Ezt a 67 lapból álló, fél-fél ives, erős pergamen papirosra írott lajstromot, a legnagyobb valószínűség szerint, a derék Torkos Jakab túl a dunai püspök 1774–75-ben iratta össze. – Mert a vallásukért oly soká és oly sokat szenvedett őseink és a lelkes agg püspök Torkos Jakab is, erősen reménylették már ekkor, hogy az annyira felekezeties Mária Terézia után – ki ez időben már testileg és lelkileg mind inkább gyengült – a fennkölt szellemü s korát meghaladó bölcsességü Il-ik József fog ülni ősei trónusába, – a ki alatt majd a szegény elnyomott és tetszhalottaknak látszó prot. gyülekezetek is új életre fognak felébredni.

A Torkos Jakab püspök által össze íratott „Árva ekkléziák” száma volt a komáromi tractusban: 27. E huszonhét árva egyházban találtatott az összeírás idején: 19 298 lélek.

*****

A rév-komáromi szent társaságban lévő árva ekkléziáknak rende ez:

1-ször *Alistál*. Vagyon nemes Pozsony vármegyében, Csallóközben, mint szinte *Padány* és *Bögelő*, mind a három nemes helység, *Tőnye* pedig, mely a pozsonyi Clariszsa magyar apáczáké²¹, és *Filistál*, melynek földesura mélt. gróf Pálffy János, paraszt helység ugyan nemes Pozsony vármegyében. Ezekből állott az a virágzó ekklézsa, melynek mater ekkléziája Alistál vala emberi emlékezettől fogva és nevezetesen 1681-ik és 1687-ik esztendőben is, és ezután is, a miképen arról vagyon authentica inquisitójok, melyeknek párja sub littera A. és nro. 1 ide is csatoltatott.²²

---

²⁰ Ónody Zsigmond: A komáromi tractusban helv. confessión levő árva ekkléziáknak lajstroma. = Dunántúli Protestáns Lap 3 (1892) 172–174., 189–190., 204–207., 387–390., 404–406., 420–423., 436–439., 452–454., 805–809.

²¹ Az Assisi Szent Klára által alapított klarissza apácarend a ferences rend női ága, amelybe elsősorban jómódú főnemes és köznemes családok leányai jelentkeztek. A klarissza nővérek kontemplatív életmódot folytattak, imáik és elmékedéseik központjában Jézus Krisztus életének titkai álltak. Jómódú nemes családok leányainak nevelésével is foglalkoztak. Az újkorban 5 kolostoruk működött a Magyar Királyság területén: Budán, Nagyszombatban, Pesten, Pozsonyban (1541–1782) és Zágrábban egészen addig, amíg II. József 1782-ben föl nem oszlatta a rendet, melynek vagyonát világi célokra fordították. A klarisszák vagyona a Magyar Kamara által kezelt *Valásalap* tulajdonába került. BENDA 1983. 592.

²² Az összeíráshoz csatolt bizonyító erejű iratokat az ábécé betűivel vagy arab számokkal jelölték, itt és később erre utalnak a *sub littera* vagy *sub numero* típusú feljegyzések.

Tolláztatott az exercitium anno 1732. királyi parancsolat erejével, melynek copiáját alább láthatni, a hodosi ekkl[ézi]a conscriptiójában.

Mindjárt akkor instáltak pro restitutione a felséges császárnál és királynál két izben egymás után, mely instantiák az indorsatióval itt vagynak sub nro. 5 et Littera A. és nro. 5 et B. Instáltak ujabban 3 nemes helységek; Tőnye és Alistál nem bátorokdván a mélt.[óság] uraságra nézve magokat nyilván jelenteni az exercitiumért, prédikátornak Alistálba, vagy csak egy-egy mesternek Alistálban és Padányban való admissiójáért a felséges udvarnál die 10-a Decembris annó 1773²³, mely instantiójok itt vagyon sub nro. 6. Arra a felséges consilium Locumtenentiale²⁴ mit felelt, és micsoda commissiót adott a nemes vármegyére, nro. 7 megláthatni, viszont a nemes vármegye micsoda információt küldött fel, sub nro. 8.²⁵

Helvetica confessión levő személyek vannak a 3 nemes helységben 795, melyről vagyon authentica testimoniálisok sub littera B. et nro. 6 in Paribus²⁶. Pápistáé²⁷ 265. Lutheránusok 10. Tönyében és Filistálban reformátusok vagynak 166, Pápistae 70, Lutheránusok 61.

Járnak isteniszolgálatra hol Patastra, n[eme]s Győr vármegyébe, hol Apácza-Szakállasra, n[eme]s Komárom vármegyébe egy-egy mértföldnyire; de alkalmatlan az ut, kivált gyalog, télen a sok vizek miatt, a mint a nemes Pozsony vármegye inquisitiójából megláthatni sub nro. 8. Az elvett templom meg van a róm. katolikusoknál Alistálban. Padányban volt filiale oratorium, mely is privatus n[eme]s funduson levén, a familiára visszazállott, és a helyén lakóház vagyon. Az egész megépítésére volna igen is ereje új oratóriumnak, sőt kettőnek is két szükséges helyen felállítására.²⁸

Vagyon egy pápista mester, de azzal nem tanítják gyermekeiket.

---

²³ az 1773. évben december 10-én

²⁴ Consilium Locumtenentiale (latin): Consilium Regium Locumtenentiale Hungaricum, Magyar Királyi Helytartó Tanács (röviden: Helytartótanács); 1724–1848 között folyamatosan működő kormányhatóság. Levéltárát a Magyar Nemzeti Levéltár őrzi. FELHŐ–VÖRÖS 1961.

²⁵ A korabeli hivatalos eljárás menete: a panaszos felek beadják a felségfolyamodványt, erre a Helytartótanács a vármegye közbejöttével vizsgálatot rendel el, a megye kiküldi a járási szolgabírórt és esküdtjét a panasz kivizsgálására, majd a megye felküldi a hivatalos vizsgálati jelentést a Helytartótanácsnak, a kormányhatóság a királyi udvari kancelláriának, és megszületik a döntés.

²⁶ in paribus: másolatban

²⁷ helyesen: papistae

²⁸ Alistál a türelmi rendelet után anyaegyház lett Filistál és Tőnye filiákkal, 1817-ben az egyházközség 708 lelket számlált. Első lelkésze 1784–1819 között Győri Péter volt. MEZEI 2004. 160., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 119.

Gyermekeiket kereszteli az alistáli plébános, ugyan az temet halottakat és esküdteti a házasulókat.

Stólát vesz tőlük, a mennyit a maga katolikusaitól. Kereszteléstől 15 dénárt, új keresztelőtől az ordináriumon kívül három vagy négy, legelső gyermekek keresztiségéért egy-egy tallért, Copulatioért és hirdetésért 60 dénárt. Vagy ha parochiánusa²⁹ vidékről hoz feleséget, a három hirdetésért és testimoniumért 60 dénárt. Új menyecskének a beavatásért 15 dénárt, egy keszkenőt, egy pint bort, két font hust és egy kalácsot. Gazda ember halottól 1 flor. Gazdasszonytól 80 dénárt, 12 esztendőstől és feljebb való ifjútól 60 dénárt, leánytól 50 dénárt, kis gyermektől és igen szegénytől 25 dénárt. Halotti predikációért a parte 1 flor. Vidékitől dupla stólát vészen.

Ezenkívül esztendőnként mit és miképen fizetnek pénzt, buzát, meglátni sub nro. 2, puncto 1.³⁰

Tőnye fizet contributiót 270 frt.

Domestica cassába 65 frt.

Filistál fizet contributiót 234 frt.

Domestica cassába 54 frt 94 dénárt.

Vannak az ekklezsiának következő levelei:

1. Vagyon egy királyi tábla³¹ által perágaltatott Ao. 1721 inquisitió.
2. Egy contractus az alistáli plebánus és a megyebeli nemesek között a fizetés végett Ao. 1733 Somorjában ...³² alkalmatosságával.
3. Ugyan alistáli Helv. confessiót tartó gazdáknak contractusok a prédikátornak többé nem tartása, és a felséges királyi engedelem nélkül többé be nem vivése felől Ao. 1735. Processionalis szolgabíró előtt subscriptiókkal megerősítve.
4. Felséges VI. Károly császár és király 1731-ik esztendőbeli végzése, a hit dolgában, magyarul.³³

---

²⁹ értsd: a parókiához tartozó valamely híve

³⁰ A 2. szám alatt az 1. pontban.

³¹ Királyi Tábla, Királyi Ítéltábla / Tabula Regia Judicaria az 1723. évi igazságszolgáltatási reform végrehajtása során felállított kúriai bíróságok egyike, országos hatóságú törvényszék, feljebbviteli fórum, amelynek ülésén 9 tag jelenlétében hozhattak érvényes döntést.

³² A kihagyás feltehetőleg olvasati nehézségből fakadt, és feltehetőleg a Somorjában tartott Pozsony vármegyei köz- vagy kisgyűlésre vonatkozhatott.

³³ Az 1731-ben kiadott ún. *Carolina resolutiora* utal.

5. Vagyon 1689. esztendőbeli német protectionális a bécsi bellicum consiliumtól³⁴, a Helv. confessión levő nemeseknek és predicátoroknak securitások végett, a milicia háborgatása ellen.

6. Instantiájok a felséges udvarhoz Ao. 1773. predicator vagy oskola mesternek admissiója végett, és ah[h]oz adnectalt authentica inquisitió a Helv. confessión levőknek számokról.

7. Azon instantiára lett resolutió a felséges Locumtenentiale consilium által Pozsony vármegyére leküldetett.

8. Azon Locumtenentialis resolutióra és parancsolatra lett inquisitiója a nemes vármegyének szolgabírója által 1774. esztendőben és a tiszteletes vice Archidiaconusnak az ellen való consideratiója.

9. Nemes Pozsony vármegyének informatiója a felséges consiliumhoz az iránt, miképen fognak az alistáli nemesek a parochiális és iskolaházak építésében concurrálni.

10. Két instantia a felséges udvarhoz, mindjárt az elvétel után 1732 nro. 5 Littera A. és 5 Littera B.

Ezután következik a lajstromban a 7. szám alatti tanukihallgatás, a folyamodványok és egyéb az alistáliakhoz felsőbb helyekről intézett leiratok.

Második árvaház Hodos.

Régi filialisaival, egymint nagy-abonyi, sik-abonyi és több ide tartozó kisebb szomszédságbeli falvakkal együtt vagynak nemes Pozsony vármegyében, Csallóközben, mindenik curialista nemes helység. Árva az ekklézsia, tolláltatott az exercitium mint egy 42 esztendeje, vármegye ereje által, mint azt az itt subscribáltatott levél sub litt. A. bizonyítja.

Instáltak akkor mindjárt a felséges udvarnál, mely instantiának párját oda alább láthatni. Vagynak az ekklézsiában helv. confessión levő személyek, úgy mint Hodosban, Nagy- és Sik-Abonyiban: 519. A körül levő falvakban kik Hodoshoz tartoznak 442 in summa 961. Hodosban pápista gazdák és zsellérek: 652. Járnak isteniszolgálatra Győr vármegyének Patas nevű helységébe, 2 mértföldnyire, de néhányszor a sok vizek miatt igen terhes utakon. Templom

---

³⁴ Consilium Aulicum Bellicum: bécsi székhelyi központi hadügyigazgatási szerv, Udvari Hadi Tanács.

volt magános nemes Cúrián, mely az exercitium tollálatván, elenyészett. Volna erejük ujnak felállítására, Hodosban templomnak való hely is lenne.³⁵

Vagyon mester, ki a gyermekeket is tanítja, ki is bevitetett ezen 1744. esztendőben, 7. Junii, de a nagy-abonyi plébánosnak, a Locumtenentiale consilium előtt tett contradictiója szerint. Sub littera B.

A nagy-abonyi plébános keresztel, temet és esküdtet. Stolát véssen keresztelésért 3 garast, egyházkelésért³⁶ 3 garast, esküdtetésért ott valótól 25 garast, néha egy tallért is, a vidékitől a mit elhuzhat. Halottért öreg férfi 1 frt, asszonyért 16 garast, 12 esztendősnön alól 5 garast. Ezen felül, ha református ember be nem jelentette magát betegségében a plébánosnak, minek előtt a lélek kimenne belőle, a 12 frtot megvette maradékán és addig el nem temette. Más fizetése Hodosban, Nagy- és Sik-Abonyban 2 fertály³⁷ pozsonyi mérő buza, pénz 16 krajczár 12 pénz, meg egy garas, melyet erőszakkal véssen,

„Hodosiak protectionális levele.”

Római császár és koronás király urunk ő felsége belső hadi tanácsosi nevekkel, minden fő és vice generálisoknak, őbestereknek, fő és vice kapitányoknak, commissariusoknak és minden felsőbb és alsóbb sorban és állapotban levőknek, hadi tiszteknek, német és magyar renden levő vitézeknek adatik tudtukra és értésükre, miképpen, hogy Csallóközben, Pozsony vármegyében, Hodos és Nagy-Abony nevű nemes Helv. confessión levő minden rendbeli lakos, keservesen panaszkodtanak előttünk, hogy t. i. ezen panaszolkodás ellen német és magyar renden levő vitézek – bizonyos számban nagy és elviselhetlen erőszak tételeket, nevezet szerint Parochiajokra menvén hatalmasan, predikátorjukat személye szerint árestálták, magok és ekkléziájokhoz tartozó javakat hatalmasan elvitték; hogy azért ennek utána elviselhetetlen alkalmatlanságot és ilyen erőszaktételt ne szenvedjenek, és szenvedni ne kényteleníttessenek, méltó alázatossággal, a protectionális, avagy oltalom levélnek kiadásáért előttünk instaltanak. Mivel pedig e féle alkalmatlanságok hatalmaskodással való

---

³⁵ Hodos / Nemes Hodos („Hadas”) a türelmi rendelet után anyaegyházzá szerveződött Böögöspatony, Dióspatony, Fürgepatony, Kisudvarnok, Nagyabony, Síkabony, Szerdahely filiákkal, 1817-ben 1052 lelket számlált. Első lelkésze 1783–1788 között Vámosi István volt. MEZEI 2004. 160–161., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 219.

³⁶ Egyházkelés: régi (katolikus és protestáns) szokás, mely szerint a szülés után meghatározott idő (általában 1–6 hét) elteltével az asszonyt a lelkész ismét bevezette a templomba, és megáldotta. A XIX. századi értelmező szótár szerint: „EGYHÁZKELÉS, (egy-ház-kelés) ösz. fn. Szer-tartás, melylyel a gyermekágyból fellábadott asszonyt az illető lelkész a templomba bevezeti, beavatja. Máskép: *beavatás*.” CZUCZOR–FOGARASI 1862.

³⁷ két negyed

erőszaktételek: minden hadi disciplina vagy fenyítés alatt levő vitézeknek római császár és koronás király urunk ő felsége neve és parancsolatja alatt feljebb említett fő generálisoknak, s más főbb és alacsonyabb sorsban levő tiszteknek, német és magyar renden levő vitézeknek igen keményen hagyattatik és parancsoltatik, hogy eféle hatalmaskodásoktól és erőszaktételektől nem csak magokat tartóztassák meg, hanem még alattok levő, minden rendbeli vitézeket, nagy büntetések alatt, azoknak cselekvésétől eltiltsák, a mint hogy tiltani tartoznak is, egyébiránt a kik különben³⁸ cselekednének, kegyelmes császár és koronás király urunk ő felsége magok ellen való haragját és büntetését fogják tapasztalni, ez levén ő felségének szándéka és akaratja, kik is hogy magokat nagy alázatosan és engedelmesen alkalmaztassák, igen illendőképen megkivántatik. Kiadatott Bécsben, 7. napján Szt. András havának 1689.³⁹

Kegyelmes császár és koronás király urunk őfelsége belső hadi tanácsosi Christophorus Dore.

Tanuhallgatások Hodoson 1717. október 25-én.

Anno 1717 die vero 25 mensis 8bris in Possessione Hodos in insula Csallóköz, In Cottu hocce Posoniensi existente habit[a] Vigore Gratiiosi suae Excel[le]ntiae Palatinalis mandati compulsorii, pro parte ac ad Instantiam Dominorum nobilium Helv. confess. in praedicta Hodos, Item et N. Abonyi et in enumeratis Possessionibus degentium subinserti testes examinati sunt, modo et ordine sequentibus⁴⁰

„De eo utrum”⁴¹

1. Tudja é, hallotta é tanu? hogy Hodosban, item N. Abonyiban, ugy a körülbelől levő helyiségekben is, a kikben t. i. kalvinista emberséges emberek laknak, hogy azok mind személyekben nemesek, mind pedig a jószágok is nemes jószág és Curiák?

2. Tudja é, hallotta é azt a tanu? hogy nem a recenter elmúlt Rákóczy háborujának alkalmatosságával⁴², hanem még annak előtte, circiter 33

---

³⁸ különben: másképpen

³⁹ 1689. november 7.

⁴⁰ Az 1717. évben, még hozzá október hónap 25. [napján] a Csallóköz szigetén, eme Pozsony vármegyében fekvő és birtokolt Hodos faluban a nádor őkegyelmessége kegyes vallató parancsára az előbb mondott Hodoson, nemkülönben Nagyabonyon, továbbá az előbb felsorolt falvakban lakó helvét hitvallású nemes urak érdekében és folyamodására az alább bennfoglalt tanúk lettek kikérdezve a következő módon és rend szerint.

⁴¹ Arról, vajon?

⁴² T. i. az 1703–1711 közötti Rákóczi-szabadságharc alatt.

esztendőkkel származott volna be a Praedikátor Hodosba, és hogy ugyan ottan, azon időtől fogvást ad praesens a maga exercitiumát és Devotióját continuálta volna?

3. Tudja é, avagy hallotta é azt is a bizonyosság? hogy néhai B. emlékezetű⁴³ Leopoldus császár és koronás király kegyelmes Urunk ő Felsége⁴⁴ a megnevezett helységeknek oly protectionalist kegyelmesen adni méltóztatott volt, melynek erejével mind ekkoráig is a Praedicator a maga hivatalában secure eljárhatott?

4. Vallya meg azt is a tanu? hogy azon boldog emlékezetű kegyelmes Urunk Protectionalisa kinél és hol állott, s conservalta és mostanáig is ki kezénél volna,

Primus testis Nob[ilis] D[omi]nus Nicol[aus], Catholicus, in oppido Szerdahely commoratus annorum circ[iter] 55 praev[io] jurament[o] fatetur ad 1-mum:⁴⁵ Tudja, hogy Hodosban N.[agy] és Sik-Abonyiban, ugy a körül-belül levő helységekben is lakozó Calvinista valláson levő uraimék a potiori személyekben is nemesek, jószágok is, a melyen laktanak, nemes jószág és curiák, de hogy együl-egyig mind nemesek é ő kegyelmek, vagy sem, azt nem tudja, s nem is mondhatja. Ad 2. Tudja azt is, hogy nem a recenter elmúlt Rákóczy háborujának alkalmatosságával származott be Hodosba a Praedicator, hanem a midőn Szerdahely városából exturbáltatott volna, azután recipiálta magát Hodosban, ugy mint maga Filialisába, a melynek lehet circa 34-35 esztendeje. Ad 3. A De eo utrumban specificált protectionalisra nem emlékezik, soha nem is látta, ad 4. annyivalis inkább ki kezénél legyen, nem tudja.

Secundus testis providus Adalbertus in opp[ido] Szerdahely comorans Catholicus, annorum circiter 80. jurat[us], examin[atus] fatet[ur] ad 1., uti primus testis⁴⁶. Ad 2. valja, tudja hogy Hodosban nem az elmúlt Rákóczy háborujában származott a Praedikátor, hanem még annak előtte egynehány esztendővel, de mennyi ideje lehet annak, azt nem tudja. Ad 3. vallja, halotta közhirül, hogy B. emlékezetű kegyelmes urunktól Leopoldus császártól nyertek volt oly

---

⁴³ boldog emlékezetű

⁴⁴ Habsburg I. LIPÓT, Habsburg Lipót / Leopold Ignatius Joseph Balthasar Felician (Bécs, 1640. június 9. – Bécs, 1705. május 5.) Habsburg-házból származó uralkodó, aki 1658-tól 1705-ig uralkodott.

⁴⁵ Az első tanú Miklós nemes úr, aki katolikus, Szerdahely mezővárosban lakik, és mintegy 55 éves, előbb az esküt letévén, az elsőre [ezt vallja].

⁴⁶ A második tanú a bölcs Adalbert, aki Szerdahely mezővárosban lakik, katolikus, és mintegy 80 éves, miután esküt tett és kikérdezték, az elsőre ugyanazt vallja, mint az első tanú.

protectionalist kalvinista uraimék, melynek erejével Hodosban praedicator tartottak, de szemeivel azon protectionalist nem látta. Ad 4. nihil.⁴⁷

Tertius testis nob[ilis] Vajai in Nemesszeg degens, Helv[eticae] Conf[essio- nis] annorum circ[iter] 60 deposito prius juramento fassus est ad 1., uti duo primi testes.⁴⁸ Ad 2. etiam confirmat fassionem immediate praecedentis testis.⁴⁹ Ad 3. hallotta a De Eo utrumban specificalt protectionalisnak hírét, de nem látta, ad 4. azt is közhirül hallotta, hogy azon Protectionalis Szerdahelyen la- kozó Gombkötő Mihály kezébe került volna, de bizonyosan nem tudja.

Quartus testis Nob[ilis] D[omi]n[u]s Joannes Csiba in N.-Abonyi degens Catholicus annor[um] circ[iter] 60 jura[tus] examin[atus] ad 1., uti reliqui, ad 2. confirmat fassionem 2. testis.⁵⁰ Ad 3. a Protectionalis felől egyebet nem tud, hanem azt hallotta, hogy a felséges Bellicum consiliumtól lett volna oly levele kalvinista uraméknak, hogy a Praedicátort a had ne háborgassa, de hogy az Eő Felségétől való levél lett volna, olyan a melynek erejével a Praedicátor szaba- don tanithatott, arra nem emlékezik. Ad 4. nihil.⁵¹

Quintus testis Providus Martinus Garai in opp[id]o Szerdahely commo[rans] annor[um] circa 58 jura[tus] examin[atus] ad 1., uti praecedentes, a[d] 2. confirmat fassionem in ordine secundi Testis, ad 3. et 4. nihil.⁵²

Super quibus modo praevio peractis testium fassionibus [praesentes] nostris⁵³ subscriptionibus, sigillisque nostris usualibus roboratas ... [extradedi- mus?] litteras Testimoniales anno die locoque supra notatis. Ladislaus Somodi Judlium Cottus Poseniensis. Stephanus Piber Cottus jurassor.⁵⁴

---

⁴⁷ A negyedikre: semmit.

⁴⁸ A harmadik tanú nemes Vajai, aki Nemesszegen lakik, helvét vallású, és mintegy 60 éves, előbb az esküt letévéen [úgy] vall az elsőre, mint az első két tanú.

⁴⁹ A másodikra is megerősíti a közvetlenül őt megelőző tanú vallomását.

⁵⁰ A negyedik tanú Csiba János nemes úr, aki Nagyabonyban lakik, katolikus, és mintegy 60 éves, miután esküt tett és kikérdezték, az elsőre [úgy vall], mint a többi, a másodikra megerősíti a második tanú vallomását.

⁵¹ A negyedikre: semmit.

⁵² Az ötödik tanú a bölcs Garai Márton, aki Szerdahely mezővárosban lakik, mintegy 58 éves, miután esküt tett és kikérdezték, az elsőre: mint az előbbieket, a másodikra megerősíti a sorrendben második tanú vallomását; a harmadikra és negyedikre: semmit.

⁵³ Az közlésben hibásan: *nostros*

⁵⁴ Az előbbi módon tett eme tanúvallomásokról a fent feljegyzett évben, napon és helyen kiadtuk az aláírásunkkal és szokott pecsétünkkel megerősített jelen bizonyosságlevelünket. Somodi László, Pozsony vármegye szolgabírája, Piber István, a vármegye esküdtje.

Harmadik árva Ecclesia Somorja. Vagyon N[eme]s Pozsony vármegyében, Csallóközben, szabad mezőváros, Protectora Mélt.[óságos] Gróf Pálffy Károly, Pozsony vármegye főispánja.

Nem egy izben tolláltatott az exercitium, u. m. elsőbben 1652-ik esztendőben Pálffy Pál⁵⁵ akkori Palatinus által, ki a templomunkat a Plebánusnak assignálta. Azután visszajött ismét kezekhez, de nem tudni, miképpen, mert nincsen róla irás. Másodszer 1672. esztendőben die 3 January a városba érkezvén Spáczai János⁵⁶ ur, Gróf Pálffy Miklós⁵⁷ eő nagysága parancsolatjából, hogy a mi templomunkat és egyszersmind a Lutheránusokét is bépecsételje: azért a kulcsokat magához vette, a Predikátorokat ugyan az nap kihajtatta, másodnap pedig érsek Szelepcsényi György⁵⁸ pap urakkal és jezsuitákkal be jött a városba, és így tollálta az exercitiumot.⁵⁹ Harmadszer tolláltatott 1709-ben, város Birájának és Plebánusnak erejével.

Kellett instálnioi az exercitiumért, a mely végre peragáltak is inquisitiót királyi tábla esküdt notáriusa által ao. 1721. 11 et sequent[es] Mensis Aprilis⁶⁰, mely inquisitio megvagyon in Authentico, de az instantia hova lett, nem tudatik.

---

⁵⁵ Gróf PÁLFFY PÁL nádor (1592–1653) nádor és királyi helytartó (1649–1653).

⁵⁶ SPÁCZAY JÁNOS horpácsi (Nógrád vm.) birtokos köznemes, 1675–1677 között a Magyar Királyi Kamara pénztárosa volt. V. ö. FALLEBÜCHL Zoltán: A Magyar Kamara tisztviselői a XVII. században. = Levéltári Közlemények 39 (1968) 2. sz. 233–268., hivatkozás: 259.

⁵⁷ Gróf PÁLFFY MIKLÓS Nagyszombatban, a bécsi és az ingolstadti egyetemen tanult. 1649-től cs. k. pohárnokmester, 1650-től főajtonállómester, 1662-től főpohárnokmester, Pozsony vármegye főispánja és koronaőr. Pozsonyban 1679. augusztus 12-én hunyt el. Felesége Harrach Mária Eleonóra grófnő (meghalt 1686. július 31-én), akitől öt gyermeke született: Miklós, Mária Zsuzsánna, Ferenc, Mária Eleonóra és János.

⁵⁸ SZELEPCSÉNYI / SZELEPCHENY GYÖRGY (Szelepcsény, 1604/05 kr. – Litovica, Morvaország, 1685. január 14.) esztergomi érsek, diplomata. Rómában tanult, szepci plébános, majd 1636-tól esztergomi kanonok, 1657-től kalocsai érsek, 1666-tól haláláig esztergomi érsek és Magyarország prímása. Emellett 1644-től udvari kancellár, 1667-től királyi helytartó. A Habsburg-udvar és az ellenreformáció elkötelezett híve volt. Kiemelkedő szerepet játszott Észak-Magyarország rekatalizálásában, melyhez minden rendelkezésre álló eszközt felhasznált. A templomfoglalásokhoz a katonaságot is igénybe vette. Támogatta a ferencesek, irgalmasok, jezsuiták, pálosok, piaristák letelepedését. 1672-ben ő telepítette le Komáromba a ferenceseket. 1678-ban Nagyszombatban megalapította a Seminarium Marianum papnevelvét. A prédikátorperekbeli szerepléséért a protestáns egyháztörténetben negatív figuraként tűnik fel. Műkedvelőként kiváló rézmetsző volt, legismertebb műve Pázmány Péter portréja. Máriazellben nyugszik. BEKE 2003. (Életrajzírója: Tusor Péter.)

⁵⁹ Az 1675. szeptember 4-i Pozsony vármegyei „áttérések” statisztikája szerint Somorjában 21 protestáns tért át katolikus hitre. MESZLÉNYI 1935. 330.

⁶⁰ 1721. április hó 11. és azt követő [napjain].

Helv. confessión levő személyek vagynak az árva ecclesiában 235, a filiákban pedig, u. m. Királyfia nevű faluban 14, Bucsházán 53, Gancsházán 26, mely három igen közellévő helységek, nemes curiákból állók. A pápisták és a lutheránusok kétszerte felesebben vannak.

Járnak isteniszolgálatra három mértföldnyire néhányszor Rétére, néha pedig Patasra ns. Győr vármegyébe.

Az elvett templom a mostani plébánus által legjobban elrontatott, áll még mind az által oldala és két keresztfala. Új oratóriumnak felállítására pedig volna erejük a megnevezett filiákbeli nemesekkel együtt.⁶¹

A pápista mestereken kívül nincsen, a ki a gyermekeket taníthatná, de azzal nem kívánják taníttatni nagy okokra nézve. Halottjaikat temeti, a gyermekeket kereszteli és a házasulókat esküdteti a somorjai Plebánus. Stolát a plebánus veszen tőlük, a mennyit a maga catholicusaitól, ezen kívül mást a város kamarássa fizet a város jövedelmiből. A gancsházi határban öt hold földje van, mely földeket, míg a Prédikátor meg volt, az birta.

Azon somorjai árva gyülekezetnek levelei:

1. Vagyon egy inquisitio, mely a Helv[etica] Confes[sion] levő nemes és nemtelen lakosoknak számára Tettes⁶² királyi táblának jurátus nótáriusa által peragáltatott, Ao. 1721. diebus 11 et sequenti[bu]s mensis Április.⁶³

2. Más inquisitio ugyanazon juratus nótárius által lőgér-patonyi nemesek és nemteleneknek kérésére peragáltatott a szt.-mihályfai templomról s annak filialisairól Bőgő, Diós, Benke és Lőgér-Patonyról, hogy t. i. a szt.-mihályfai prédikátor azokban szabadon szolgált. Kiadatott pedig ez az inquisitio Alistálban 1721. 18. April.

3. Vagyon egy memoriale de Ao. 1647 a somorjai ref. Szt.-Ecclesiának hitese egyházfiának kötelességeiről.

4. Egy lajstrom, 1648 esztendőbeli, a hol való eszközökről; ismét a collecta pénzről való számvetések⁶⁴ ab Ao. 1650–1655-ig.

---

⁶¹ Somorja anyaegyház a türelmi rendelet után újjászerveződött, leányegyházai: Benkepatony, Bélvata, Bucsháza, Csécsénypatony, Előpatony, Gancsháza, Gomba, Királyfia, Lőgérpatony. Első lelkésze 1783–1793 között Szilágyi Püspöki János. Lélekekszáma 1817-ben 389 fő. A leányegyházak közül ekkor Benkepatony tanítót is alkalmazott. MEZEI 2004. 162. 303–310., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 102, 376.

⁶² Tettes = Tekintetes

⁶³ 1721. évben, április hónap 11. és következő napjain.

⁶⁴ értsd: számadások

5. Egy 1665 esztendőbeli jegyzés a templomhoz való eszközökről, a melyeket tiszteletes püspök uram kezéhez adtak, ki akkor ment vala közējök lakni.⁶⁵

6. Vagynak külön-külön rendbeli Quietantiák 1709 esztendeig, a melyekben a Szt.-Ecclésiának curatorai és előljárói Praedikátorukat quietaltanak.⁶⁶

7. Egy jegyzés de anno 1709 6-ik és 7-ik Xbris⁶⁷ a templomban való isteniszolgálat megszüntetéséről és a templom kulcsának elvitetéséről.

Negyedik árva Ecclésia Jóka, nemes Pozsony vármegyében, melyben vagyon 30 és több házzal is reformátusság. Mikor tollálatott benne az exercitium, bizonytalan; kik által, a pesti Commissióra⁶⁸ készített Inquisitiójában az első tanu azt bizonyítja, hogy egy hideghéti nemes ember ment rájok dragonyosokkal, és némely református embereket maga elébe hivatván, arrestálta mind addig, míg a templomot kezébe nem adták. Ezt pedig Érsek Szelepcsényi⁶⁹ ur akaratjából cselekedte a nemes ember.⁷⁰

Járnak Isten tiszteletére egy mértföldnyire Rétére. Megvagyon az elvett templom, melyet a reformátusok magok csináltattak, most pedig a pápisták birják. Nincsen református mester vagy jegyző benne.⁷¹ Halottyaikat temeti az ottvaló plebánus, keresztel, esküdtet, de mennyi stolát vészen tőlük, nincsen tudunkra. A stolán kívül mit fizetnek, nem írták meg hozzánk. Nemes emberek contributiót nem fizetnek.

---

⁶⁵ Somorjai lelkész és püspök: Szenci Száki János 1668–1672 között volt Somorján lelkész, 1654–1656 között somorjai esperes, 1656–1675 között felsődunamelléki püspök, a pozsonyi vész-törvényszéken elítélték, szabadulása érdekében aláírta a téritvényt és önkéntes száműzetésbe vonult. 1675-ben Velencében hunyt el. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 274., 604.

⁶⁶ Az egyházközségi számadásokat a prédikátor vezette, elszámolás után az előljáráóság nyugtával igazolta, hogy a számadás rendben megtörtént.

⁶⁷ 1709. évről, december 6. és 7. [napjáról]

⁶⁸ A Pesti Commissio: az 1712–1715. évi országgyűlés 30. tc. értelmében a vallási sérelmek és panaszok kivizsgálására létrehozott, katolikusokból és protestánsokból álló 24 tagú vallásügyi bizottság volt, amely 1721-ben kezdte meg munkáját. A nézeteltérések miatt 1722-ben a két fél külön ülésezett és hozott döntéseket; a Bécsbe felküldött iratokat 1730-ban miniszteri értekezlet nézte át és véleményezte. Ennek alapján jött létre az ún. Carolina Resolutio. BENDA 1983. 558., ZOVÁNYI 1977. 469.

⁶⁹ Szelepcsényire lásd az 58. jegyzetet!

⁷⁰ A Pozsony vármegyei „megtérések” statisztikája (1675. szeptember 4.) szerint Jókán 267 protestáns tért át a katolikus vallásra. MESZLÉNYI 1935. 330.

⁷¹ Jóka anyaegyház a türelmi rendelet után újjászerveződött, 1817-ben (Váli János lelkész halála után) rövid ideig nem volt lelkésze, Gáspár Mihály rektor irányította a lelki életet; filiái ekkor: Borsa, Patonyrét, Súr, Vata, lélekszáma: 438. Első lelkésze 1784–1787 között Kazai Bálint volt. 1818–1828 között Pázmán István lett a lelkésze. MEZEI 2004. 163., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 101., 230.

Ötödik árva Ecclesia Boldogfa, nemes Pozsony vármegyében. A Rákóczi tumultusa előtt a rétei ekklesiával oly szép harmoniában volt, hogy ha Rétén volt reggel a predikáció, estve Boldogfán volt, ha Boldogfán reggel, Rétén délután, de ettől az exercitiumtól, hogy mikor és ki által fosztattak meg, bizonytalan.

Az említett helység lakosai most is mind reformátusok, kik mind a szenci plébános pálczája alá vettek. Földes uraik ezeknek a pozsonyi magyar apácák.⁷² Hány lelkek légyenek részünkről Boldogfán, azt nem irták meg. A templom még most is meg vagyon, és azt a pápisták birják.

Hatodik árva Ecclesia Deáki, mely vagyon nemes Pozsony vármegyében, van benne 303 helvét hitvallású; de a Károly és Mária Theresia császárok idejében sok persecutiók előtt az egész község a mi hitünket valván, még egyszer annyian voltak; sőt Séllyén és Pereden is felesszámban⁷³ vallották az igaz hely[ét] hitvallást. Földesura a méltóságos szent-mártoni Apát ur.⁷⁴ Meg vagyon még most is az elvett templom, és pápisták birják. Elvetetett ilyen módon: az apát két benediktinusokat⁷⁵ köldött rájuk, akik az akkori prédikátort erőszakosan ölben esvén véle, kitaszigálták. Ez után egy zsellér háznál gyültek össze isteni tiszteletre, de ettől is el tiltattak.⁷⁶

Hetedik árva Ecclesia Zsigárd. Vagyon nemes Pozsony vármegyében, az esztergomi Érsekséghez tartozó jószág. Hogy az exercitium elvétetett benne mint egy 62 esztendeje. Ki erejével vétetett el azt tudják felőle: hogy Séllye akkor végváros⁷⁷ levén, a commendáns kiküldött németeket, éjszaka és orozva vitette el a Praedikátort és mestert, keményen megkötözve. A prédikátor megijedvén, mindjárt megbetegedett, és látván a commendáns, hogy halálos beteg a Praedikátor, maga irt azon commendáns a zsigárdiaknak, hogy menjenek a Praedikátorjokért, mert meghal ott a tömlöczben. Elmenvén érette a hallgatók,

---

⁷² T. i. a klarissza rendbeli apácák.

⁷³ értsd: többségében

⁷⁴ A pannonhalmi bencés főapátság.

⁷⁵ két bencés szerzetest

⁷⁶ Deáki a türelmi rendelet után újjászerveződött anyaegyházként, filiái: Alsószelei, Felsőszelei, Kajal, 1817-ben lélekszáma: 456. Első lelkésze Csontos István volt (1792–1798). MEZEI 2004. 160., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 101., 173.

⁷⁷ végváros = végvár

és haza hozván, csakugyan harmadnapra meghalt, de a commendáns ezért több Paedikátort nem engedett.

Nem tudják, hogy valaha instáltak volna az exercitiumért, mert nem mertek a földes uraság keménysége miatt, mivel még ha másuvá jártak is isteni tiszteletre, utjokban elfogdosván az embereket, Nagy-Szombatba vitték, és onnan ki nem eresztették addig, míg pápistákká nem lettek.

Vagyon benne 405 református lélek. A pápisták valamivel többen vannak. Komárom vármegyébe Kamocsara járnak isteni tiszteletre, mely két mértföldnyire vagyon hozzájuk.

A templom elvétetődvén, magok a pápisták is jártak belé, de gyenge materiából való lévén, végképpen elromlott. Ha Isten kegyelme hozzájuk járulna, igen könnyű móddal csinálnának magoknak templomot, el is tartanának egy Praedikátort és mestert, mivel az Isten sok szép külső javaival körül vette őket.⁷⁸ Tanító mester maguk vallásán való nincs, a pápista mesterhez is járnak a gyermekek, de az Szt.-György naptól fogva egész őszig nem tanít, még a feljárni akaró gyermekeket is hazaüzi. Más virágzó reformata Ecclesiában is tanítatják gyermekeiket.

A plebánus keresztel, eskedtet, temet. A kinek a keresztelőért fizetnek 5 garast, egyházkelőtől 5 garast, az esketésre nézve ilyen rendelést tett az vikárius Generalis ur: hogy az helységbeli fizessen 12 garast, a vidéki két annyit; de azt meg nem állja, hanem annyit vesz, a kin mit elhuzhat, és egy tallérnál kevesebbet nem vesz. Temetésért, a férfiakért 1 flor[enum], Asszonyért 3 márjást, ifjuért és gyermekekért 10 garast, a leányokért 5 garast és egy keszkenőt vesz.

Ezenkívül minden kenyeresgazda, a ki helyet bir, fizet a Plebánusnak: 16 garast, búzát pedig egész helyes 2 vékát, a fél helyes egyet, a ki pedig helyet nem bir, 8 garast fizet, ennek felette, mint egy majorban, sokat kell hozzá járulni szolgálatba.

Nyolczadik árva Ecclesia Farkasd. Vagyon Nyitra vármegyében, kinek is örökös földesura Mélt. Gróf Károlyi Antal, a helységnek harmada nemes emberekből álló, inscriptionális funduson laknak.

Utolsó elpusztulása lett az itteni exercitiumnak 1724. esztendőben, mert még eddig maga a mester megvolt. De ekkor az is kivettetett. Ezen executió véghöz ment Mélt. Gróf Kaunitz, akkori földesur által, eh[h]öz járult a vármegye és

---

⁷⁸ Zsigárd anyaegyház a türelmi rendelet után újjászerveződött, 1817-ben 762 lelket számlált. MEZEI 2004. 163.

plebánusok. Hogy pedig a farkasdiak az első tilalom ellen ismét reoccupálták az oratoriumot, annak utánna mind uraság, mind vármegye nyughatatlankodván, mondják, hogy királyi parancsolat erejével tolláltatott, melyet már a vármegyén eléggé kitanultak, és ugyan ezen inprotoculált parancsolat az elmúlt esztendőben, Farkasd iránti informátióul, a Felséges Cancelláriára⁷⁹ is felküldetett a vármegyétől.

Az időben, mikor elpusztult az ecclesia, instáltak az arra rendelt deputatus urak, a mi eléggé kitetszik az akkori instantiából, de legkivált 1761. esztendőől fogva egy esztendőben sem szüntek meg az instantiától magok eő Felsége előtt a Cancellárián és a királyi helytartótanács előtt, melyeknek semmi haszna nem volt még eddig. Most ujra is az Istantia elvagyon készítve, Nemzetes Nagy Sámuel uramnál Bécsben.⁸⁰

Vagyon Reformatus ember 1348, Pápista vagyon 345.

Az isteni szolgálatra járnak n[eme]s Komárom vármegyébe Kamocsára, a mely egy jó mértföldre vagyon, és a Vág vizén által kell járni, a mely gyakorta kiöntvén, az árvizek miatt nagy akadály vagyon. A nép felette igen sok a kamocsai templomban, a templom pedig igen kicsin, és be nem fér a sokaság.

Semmi templom nincsen itt, az, a ki régen volt, elpusztult, de az oskolaház megvagyon, és a plebánus birja sellért tartván benne egy ideig.⁸¹

Vagyon tehetségek uj oratoriumnak építésére.⁸²

Semmi tanitómester nincs itt vallásunkon való, hanem most esztendeje egy pápista preceptort állítottak be a plebánus és a méltóságos uraság, kinek is az uraság maga fizet.

A negyedi plebánus keresztel, esket, temet; keresztelés 25 pénz, copulatio 1 flor[enus], temetés 75 pénz. Ezen kívül fizet 40 flor[enos], 5 szekér szénát, 5 szekér fát, vagyon kertje is, mely előbb a Praedikátoré volt.

Farkasdnak a Contributiója 1110 frt.

Domestica cassája 366 frt 40 dénár.

---

⁷⁹ A Magyar Királyi Kancelláriára.

⁸⁰ Nagy Sámuel 1763–1797 között volt a magyarországi reformátusok ügyvivője (ágense) a bécsi kancelláriánál. ZOVÁNYI 1977. 15.

⁸¹ A volt iskolaházat a plébános egy szellérnek adta ki árendába.

⁸² Farkasd / Vágfarkasd anyaegyházként újjászerveződött a türelmi rendelet kiadása után, 1817-ben 2200 lelket számlált. Első lelkésze 1783–1805 között Gyöngyösi Mihály volt. MEZEI 2004. 160., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 186.

A melly Litterale documentumai vagynak, azok mind Bécsben Agens ur keze alatt hevernek⁸³, azért ide nem adnectáltathatnak.

Kilenczedik árva Ecclesia Negyed Nyitra vármegyében, a nyitrai püspök jobbágyi, vagynak benne nemesek is, kik három inscriptionális fundust birnak.

Vallya egy 74 esztendős ember, hogy Szombaton estvéli könyörgés tájban, be érkezvén egy pap ur, parancsolatot adott, hogy a könyörgésre minden ember be menjen a templomba, a hova maga is bement; következő Vasárnap hasonlóképpen parancsolta a birónak, hogy minden embert a templomban hirdessen, és mikor eljött az isteniszolgálatnak ideje, nem engedte a Lévitának, hogy szolgálatot tegyen, (mert már ekkor a prédikátor meghalt,) hanem maga a pap ur prédikált, – kijövé a templomból, a templom kulcsát magával elvitte, és azolta templomba nem mehetnek. Instáltak Bécsben a felséges udvarnál, de mindeddig hasznát nem látták.

Ebben az árva Ecclesiában Reformátusok vagynak 1556, Pápisták 500, Lutheránusok is egynehányan.

A mikor az árvizek engedik, n[eme]s Komárom vármegyében, Kamocsa nevű helységbe járnak isteniszolgálatra, a mely is egy mértföldre van tőlük.

A templom, a melyet elvettek a pápisták, jó és fennálló; de mivel ők megnagyobbitani kívánták az uraság parancsolatjából, velünk együtt megnagyobbitották.

Ezen negyedi helységnek vagyon tehetsége új oratóriumnak felállítására.⁸⁴
Pápista mester vagyon, ki a gyermekeket tanítja.

Az itt lakó plebánus keresztel, temet, esket. Az esketőtől 1 frt, keresztelőtől 25 pénzt fizetnek. Egyházkelőtől 25 pénzt, avatástól 25 pénzt. Halottól, a ki 6 esztendős, 25 pénzt, ha felyül vagyon 6 esztendőn, 50 pénzt, ha leány hal meg, egy keszkenőt is von a megmaradott szüléken.

Contributiót fizet 1500 frtot.

Domesticába 200 frt.

A plebánus fizetése 100 frt, 100 mércze tiszta buza, 200 mércze kenyérnek való buza. A 100 mércze tiszta buzát veszi pénzen a falu közönséges jövedelméből, de a kenyérnek valót a faluból adják. Minden különös házas ember egy

---

⁸³ T. i. Nagy Sámuel ügyvivőnél vannak.

⁸⁴ Negyed anyaegyházát a türelmi rendelet után újjászervezték, 1817-ben a gyülekezet 1992 lelket számlált. Első lelkésze 1784–1798 között Osgyán Pál volt. MEZEI 2004. 161., KÖBLÖS-KRÁNITZ 2018. I. 318.

mércze buzát, ezen felyül 10 garast. Fát fizet 10 ölet, szénát 10 szekérrel, 400 kéve rőzsét, 400 kéve nádat, de ezeket a pápistákkal együtt.

Mesternek a halott temetéstől 5 garast fizetnek, de ha a szomoru fél azt kívánja, hogy a háznál a magok felei énekelhessenek a halott felett: ezért 15 garast exequál.

Hogy a plebánus indukáltatott, megváltak még akkor az Urasztalához minden szükséges szent eszközei, de az uraság hatalmával elvették tőlük egy ezüst, de aranyal megfuttatott 80 frtos poharokat.

Tizedik árva Ecclesia Sók és Szelőcze. Vagyon n[eme]s Nyitra vármegyében, földesura Mélt.[óságos] Gróf Károlyi Antal, Mélt.[óságos] Báró Hunyady János, Mélt.[óságos] Báró Revitzky, Tek.[ekintetes] Bossányi Imre, Tek.[intetes] Apponyi János, Nagys.[ágos] Ürményi István referendárius, Gróf Bertot ur, mind pápisták.

Laknak benne nemes személyek is 12 gazdák.

Tollálatott az exercitium ezelőtt 70 évvel, akkori földes ur Gróf Kaunitz és némely plebánusok által, semmi parancsolatot sem mutatván az elvétel felől.

Exercitiumokért instáltak az 1741-ik esztendőben a pozsonyi Diaeta alkalmazosságával, de semmi haszon végett.

Helv[etica] confessión levő személyek vagynak benne 327-en, Pápisták 477-en, Lutheránusok 11-en. Kamocsára járnak istenitiszteletre, két mértföldre.

Megvagyon az elvett kő templom, melybe most is a Pápisták járnak, az elvételödvén, valami alázatos hajlékot csináltak, abba is sokáig jártak istenitiszteletre, de hogy a lelkitanítójukat⁸⁵ fogságra a tót-megyeri kastélyba brachium által megkötözve elvették volna, más tanitót pedig nem engedvén, a hajlék elpusztult; mindazon által, igen volna kedvök ujnak építésére.⁸⁶

Pápista mesterek vagynak, de nem járatják hozzá gyermekeiket, hanem Kamocsán tanítják őket.

Plebánus temeti halottjaikat, keresztel, esküdtet, egyházkelőt [végez]. Vészen a keresztelésért 5 garast, esküdtetőért – ott valóért 12 garast, vidékiért 24-et. Halottól 1 flor[enum]. De mivel Szelőczére más, t. i. tornoczi plebánus szolgál, ez is keresztelőért 5 garast, egyházkelőért 5 garast, (mint a sókiakon a magok

---

⁸⁵ értsd: lelkészüket

⁸⁶ A türelmi rendelet után Sók (Soók) anyaegyház, Szelőce és Tornóc annak filiája lett, a gyülekezet 1817-ben 639 lelket számlált. Első lelkésze 1806–1828 között Váli Ferenc volt. MEZEI 2004. 162., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 102., 378.

plebánusok t. i. a tót-megyeri plebánus) de az esküdtetőért 8, 9, 10 frtokat is, a temetésért pedig 12 frtokat is elveszen. Ezenkívül minden pár ad neki 13 garast, két mércze buzát, 60 kéve vesszőt, 100 szál karót. A reformáta parochiához való szántóföldet és rétet a Pápista mester birja.

Tizenegyedik árva Ecclesia Kis-Mánya. Curiális helység, Nyitra vármegyében. Volt Praedikátor benne, kinek itt létre még sok élő ember emlékezik, kik a templomba is jártak. A Praedikátor öreg renden lévén, éjszakának idején, valamely gonosz gyilkosok házára ütöttek (jóléhet a szomszédjában lévő compossessorra akartak rohanni) egyik közzülök a házba orozva bémenvén, kit is hogy a házban megfogtak, másik az ablakon puskáját betartván, a Praedicátort találta, – kit is mindjárt orvoshoz vittek Martonfalvára, de a sebbe megholt. Ennek halála után ismét hoztak mást, de mivel abban az időben igen kergették lelkitanítóinkat, ezt is incaptiválták, és némely compossessorokkal együtt szenvedtették. A harangot is akkor vették el. Az Urasztalához való készületben még most is valami megvagyon, némely része pedig egy néhány szükölködő, de még most is virágzó Ecclesiának adatott recognitió alatt.

Vagyon akaradjok a predikátor tartására, mivel csak Kis-Mányában is vagyon 101 lélek, és ehhez tartoztanak hajdantan még egy néhány szomszéd helységek u. m.: Martonfalva, hol vagyon 12 lélek, Szt.Mihályon 30 lélek, Valkházon 37 lélek, Alsó-Szóllősön is 101 lélek, a melyek igen közel vannak egymáshoz.⁸⁷ Elvétezt Kis-Mányán az Exercitium ezelőtt mint egy 30 évvel. Instáltak a fel-séges udvarnál 1741 -ik esztendőben, de semmi haszna sem volt. Pápisták vagy-nak 70-en, Lutheránusok 14-en.

Martosba és Kamocsára járnak isteniszteletre, és ezek mind 3 mér föld tá-volságra esnek.

A templom elvétezt és elrontatott, nincsen. Nincsen mester se, a ki tanit-son. A plebánus keresztelőért, egyházkelőért együtt kíván 6 garast, Esküdtető-ért 12 garast, de a vidékitől egy aranyat. Ezenkívül minden ház, a mely egy kenyeren vagyon, egy pozsonyi mérő buzát, fáért pénzt 5 garast.

*Alsó-Szóllős.*⁸⁸ Nyitra vármegyében vagyon, a hol minden különös gazda egy pozsonyi mérő buzát fizet, készpénzt 15 garast, keresztelőért és egyház-

---

⁸⁷ Kismánya a türelmi rendelet után anyaegyház lett Valkháza (Valkáz) és Szentmihályúr filiákkal, a gyülekezet 1817-ben 246 lelket számlált. MEZEI 2004. 161., KÖBLÖS-KRÁNITZ 2018. I. 101.

⁸⁸ 1785-ben Alsószóllős község közbirtokosok tulajdonában volt; 104 házban 561 személy la-kott. DANYI-DÁVID 1960. 104.

kelőért 6 garast. Esküdtetőért – ha falubeli, 12 garast, ha vidéki, 6, 7, 8 frtot is, a temetéstől ordinarie 1 flor[enum]; de ha haldokló voltát meg nem jelentette, az ordinariummal együtt 5 flor[enos]. Ez is Praedikator lakóhely volt⁸⁹, de Szörényi akkori veszprémi püspök⁹⁰ hatalmasul elfoglalta.⁹¹

Tizenkettődik árva Ecclesia Ürmény Nyitra vármegyében, földesura az itt lakó parasztoknak, Mélt[óságos] Báró Hunyady János, és [az] Ürményi familia. Vagynak benne nemesek is. Nem emlékeznek rája a mostani élő emberek, mikor vétetett el a templom, mindazáltal bizonyos az, hogy Exercitium volt; mert a református esperesnek lakó helye is volt.⁹²

Hogy templomjokat elvették, azután Mélt[óságos] Generális Beleznay⁹³ curialis fundusára jártak istenitizsra, ezt sem szenvedhetvén a vármegye, a Levitát kiüzte a városból.⁹⁴

Tizenharmadik árva Ecclesia Imely Komárom vármegyében, melynek földesura az esztergomi érsek. Senki nem emlékezik reá, hogy mikor tollálatott az exercitium, hanem azt hallották, hogy a Lengyel katonák elől, kik a Törököt

---

⁸⁹ Alsószőlős egy korai prédikátorát ismerjük név szerint: Nemesnépi Dánielt, aki 1609-ben szolgált itt. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 119.

⁹⁰ Szörényi nevű veszprémi püspök nem létezett a XVII–XVIII. században.

⁹¹ Alsószőlős / Alsószöllős a türelmi rendelet után Ürmény és Martonfalva filiákkal anyaegyházként újjászerveződött, 1817-ben 176 lelket számlált. Első prédikátora 1783–1794 között Balog Benjámín volt. MEZEI 2004. 163., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 101., 123.

⁹² Ismert ürményi lelkészek: Almási Gergely (1595), Veresmarti Mihály (1599–1604, 1610-ben katolizált, pozsonyi kanonok lett), Kőrösi István esperes (1648–1654), Borbély István vagy György (1655 után). KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 312., 473., 667.

⁹³ Pilisi BELEZNAY JÁNOS (? , 1673 kr. – Pilis, 1754. október 27.) Pest vármegyei birtokos, Bugyi és Pilis helység adománybirtokosa; kuruc ezredes, majd császári-királyi tábornok (1744-től vezérőrnagy, 1754-től altábornagy). Evangélikus kisnemesi családból származott, édesapja Beleznay János (†1720), édesanyja ürményi Kováts alias Pintér Magda volt. A pilisi evangélikus templom alatti családi sírboltban nyugszik. HECKENAST 2005. 53. – Az ürményi kúria Beleznay János anyai öröksége lehetett.

⁹⁴ Ürmény a türelmi rendelet után újjászervezett Alsószőlős anyaegyház filiája lett. MEZEI 2004. 163., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 101.

Bécs alól elhajtották⁹⁵, és ugy széllyel prédáltak, a többi emberekkel együtt féltében a Prédikátor is elfutott, kit hivatnak *Mikola Istvánnak*.⁹⁶

Soha az exercit[i]umért nem instáltak.

Ebben az ecclesiában Református vagyon 144, Pápisták négy annyian is. Isteniszolgálatra járnak Martosba, mely hozzájuk egy fertály mértföldnyire vagyon. Megvagyon a régi kálvinista templom, de a pápisták birják, egy kis templomot napkelet felől toldották hozzá. Ujnak építésére nincs ereje.

Nincsen sem mester, sem nótárius vallásukon való, hanem gyermekeiket többnyire Martoson taníttatják.

A naszvadi plebánus esküdtet, keresztel. Keresztelőtől 25 dénárt, egyházke-lőtől 25 dénárt, esküdtetőtől 12 garast, esküdtető czéduláért 12 garast, halottól, ha öreg 15 garast, ha gyermek, 25 dénárt vesz. Annyit szolgálnak a Cálvinisták, mint a Pápisták néki. Minden egészhelyes gazda egy öregmérő búzát, pénzt, fát a falu jövedelméből adják.

Contributiót fizetnek a reformátusok 193 frtokat 78 pénzt és fél.⁹⁷ A Domestica cassába fizetnek 73 frtot, 36 pénzt és fél.⁹⁸

Tizennegyedik árva Ecclesia Bagota. Komárom megyében situáltatva vagyon, melynek földesurai Tek. Ordódy familia, Mihály, Imre, Péter urak és Ordódy Pálné aszszonyság, mind pápisták.

Ebben tolláltatott az Exercitium ezelőtt 55 esztendővel, kiüzetett a prédikátor Ordódy Kristóf ur által, az utolsó prédikátort hivaták *Ráczevinek*.⁹⁹ Nem instáltak az exercitiumért. Vannak benne Reformátusok 77, Pápisták háromannyian is. Járnak isteniszolgálatra Martosra, mely hozzájuk 2 óra. A templomjokat, mivel gyenge matériából volt, elrontották a pápisták, és elhordták, a harangot is elvették. Volna erejük uj templomnak építésére. Nincsen sem

---

⁹⁵ Az 1683. évi Bécs elleni török hadjáratra utal. A Kara Musztafa nagyvezér irányításával Bécs ellen felvonuló oszmán haderőt 1683. szeptember 12-én megfutamította Sobieski János lengyel király, Lotharingiai Károly herceg, II. Miksa bajor és III. János szász választófejedelem egyesült 70 000 fős serege (a katonák többsége lengyel volt). Sobieski serege október 12-én Párkánynál (Esztergom vm.) megverte Kara Mehmed budai pasa seregét. Ezután a szövetségesek Esztergomot vették ostrom alá, melyet október 27-én felszabadítottak a török alól. Sobieski hadereje csak december közepén, a Szepes megyei Lublónál vonult ki Magyarországról. BENDA 1983. 503–504.

⁹⁶ Mikolai István 1681-ben Imelyen, 1712-ben Csilizradványban szolgált. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 508. Az összeírásban új adat, hogy Mikolai 1683-ban hagyta el Imelyt.

⁹⁷ Értsd: 78 ½ pénzt.

⁹⁸ Értsd: 36 ½ pénzt.

⁹⁹ Ráckevei János 1719-ben szolgált Bagotán, ekkor elűzték. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 124., 562.

mester, sem nótárius, a ki a gyermekeiket tanitaná, hanem Martoson tanittatják.¹⁰⁰ A plebánus keresztel, esket, temet. Keresztelőtől veszen 5 pénzt, egyházkelőtől 25 pénzt. Ezenkívül szolgálnak a plebánusnak, szántanak, vetnek, aratnak, kaszálnak, szénát hordanak; egészhelyes¹⁰¹ gazda fizet két pozsonyi mérő buzát, félhelyes egyet; a mesternek pedig félannyit fizetnek.

Contributiót reformátusok fizetnek flor[enos] 135, dénár 76 és egy nyolczad. Domestica cassába fizetnek flor[enos] 52, dénár 3 és egy nyolczadot.

Tizenötödik árva Ecclesia Gyalla. Komárom vármegyében vagyon, mind nemesség¹⁰²; nem emlékeznek reá, hogy valaha Helv[etica] Confessio szerint Isteniszolgálat gyakoroltatott volna ott, s másoktól sem hallották, az exercitumért sem instáltak soha.

Vagynak Reformátusok Gyallán 91 lélek, Páristák hányan lehetnek, nem tudják. Martosra járnak templomba, hova kocsin félóra alatt ellehet menni. Hogy valaha Gyallán a reformátusoknak templomuk lett volna, azt soha sem hallották, de volna erejek templom építésre.

Sem mesterjek, sem notáriusok nincsen, ha nem a ki a gyermekét akarja taníttatni, Praeptort fogad. A halottjaikat magok temetik, és arra szabadságot senkitől se kérnek. A Plebánus keresztel, esket. A keresztelőtől és egyházkelőtől össze foglalva fizetnek 8 garast, az esketőtől annyit, a mennyiben a plebánussal megalkusznak. Mikor legolcsóbb 1 arany. A stólán kívül vagynak a Plebánusnak szántó földjei, rétjei Gyallán, három calcatúrára elvethet 25 mérő buzát, rétjén pedig megterem 8 szekér széna.

Mivel nemes helység, Contributiót nem ad, sem Domestica cassába nem fizet. A pesti Commisióra készített Inquisitiója nincsen.

Tizenhatodik árva Ecclesia Mots Esztergom vármegyében. Mikor kezdődött az exercitium benne, bizonytalan, hanem vagyon olyan testimoniálisa, melyből

---

¹⁰⁰ Bagota a türelmi rendelet után Ógyalla anyaegyház filiája lett. MEZEI 2004. 160.

¹⁰¹ egész helyes: egész telkes jobbágy

¹⁰² Ógyalla kuriális nemesek falva a Komárom–Éjsekújvár közti úton, ahol emiatt az 1760-as években az urbáriumot sem vezették be. A Konkoly-Thege, Ghiczy, Baranyay, Csuzy köznemesi családon kívül számos kisebb közbirtokos birta. 1848 előtt 58 nemesi családot számláltak benne az összeírók. A nagyobb birtokosok Újgyallát katolikus jobbágyokkal telepítették be. FÉNYES 1994. 178–180. Ógyallán a türelmi rendelet után református anyaegyház szerveződött, első lelkésze Váli János (1793–1798) volt. 1817-ben Bagota filiával együtt 284 lelket számlált. MEZEI 2004. 160., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 331.

megtetszik, hogy 1646-ban, sőt annak előtte is szabados exercitiuma volt.¹⁰³ Mikor tollaltatott, megtetszik az instantiájából, t. i. 1753-ban végképen. Királyi parancsolatot soha nem látott, hanem a földes uraság, az Érsek¹⁰⁴, vagy annak tisztjei egyetértőleg a vármegyével tollálták, kik is azt mondják, hogy ha eő Felsege megengedné is, de a Clerus soha megsem engedné a mocsiaoknak a szabad exercitiumot, mint hogy papi jószág.¹⁰⁵

Instáltak az exercitiumért ao. 1769 Bétsben, magok Instantiát adván a Felseges császár kezébe, de semmi haszon fejébe, most allattomban hallották, hogy vármegyéhöz érkezett felölök valami intimatum, de az suprimáltatott.

Vagynak ezen árva ekklezsiában reformátusok 659, Pápista lakos csak egy házban vagyon, egy a Lutheránus, hanem két Páhóban¹⁰⁶ két pápista [uradalmi] tiszt vagyon és ezeknek cselédei.¹⁰⁷

Járnak istenitiszteleire Duna-Radvanyba¹⁰⁸, mely fél óra gyalog embernek, de ott az oratoriom igen kicsin, azért is igen communió alkalmatosságával kénytelenítettnek hol Lábatlanra, hol Neszmelyre¹⁰⁹, a Dunán által sok veszélyek között menni és jóni.

Sem az elvett templom, sem azután való hajlék nincs meg, de mind erejek, mind kedvek volna ujnak felállítására. Az elvett templom elsőben volt Páhol¹¹⁰, annak utánna fordították a Pápisták templomnak.¹¹¹ A parochia ott volt, a hol most a Pápista mester lakik.

---

¹⁰³ A XVII. századból csak Kiskomáromi István lelkész nevét ismerjük (1654). Utoljára Vámosmikolai János levita szolgált a településen (1737). KÖBLÖS-KRÁNITZ 2009. 224-225.

¹⁰⁴ T. i. az esztergomi érsek.

¹⁰⁵ A párkányi járáshoz tartozó Mocs (Dunamocs) református közössége a türelmi rendelet után visszakapta vallásgyakorlatát, Szilágyi János volt az első lelkésze (1783-1805). A templom tervrajzát König Simon komáromi építőmester 1782. október 20-án készítette el, költségvetése szerint 401 forint 30 krajcárba kerül majd a felépítése. KÖBLÖS-KRÁNITZ 2018. I. 294.; KLÁDEK 2018. 36., König tervrajza: uo. 318.

¹⁰⁶ páhó: deszkából épített pajta, magtár, csűr; itt: faház.

¹⁰⁷ Bél Mátyás 1736-ban készült, később javított-kiegészített megyeleírásában is tisztán református helység. BÉL 2001. 121-122.

¹⁰⁸ Dunaradvány vallásgyakorlatát Mária Terézia 1763-ban megerősítette. Az összeírás idején (1771-1780 között) Nagy Márton volt a prédikátora. HUDI et al. 2002. 241., KÖBLÖS-KRÁNITZ 2018. I. 181.

¹⁰⁹ Neszmélyre

¹¹⁰ magtár

¹¹¹ Mocs a türelmi rendelet után anyaegyházzá vált, első lelkésze 1783-1805 között Szilágyi János volt. 1817-ben a gyülekezet 870 lelket számlált. MEZEI 2004. 161., KÖBLÖS-KRÁNITZ 2018. I. 294.

Vagyon Pápista mester és notárius egyszersmind, a ki a gyermekeket tanítaná, mikor notáriusi hivatala engedi, de ezzel a gyermekeiket éppen nem taníttatják.

A Plebánus keresztel, esket, temet. A temetésért vészen 12 esztendősen felljül 1 flor[enum], tizenkét esztendősen alul 12 garast. Keresztelésért és béavatásért 10 garast, esketésért, jobbagytól 1 flor[enum], mester embertől kettőt.

A stolán kívül fizetnek 30 forintot, 30 mérő buzát, szántanak, vetnek egész sessiót. Igyekeztek rajta, hogy közel lévén Radvány, oda vigyék gyermekeiket keresztelni, a házasulandókat pedig eskedtetni, de egy házasulandónál többet nem engedett kivinni a Plebánus, sőt azt mondja, hogy ha száz esztendeig lenne mocsai plébános, még sem engedne egyet is kivinni; ha allegálják neki Eőfelsége kegyelmes parancsolatját e dolog iránt, azt feleli: az őtet nem kötelezi. Ennek neve Király József. Ez a Király József a protestánsok iránt oly igen kitüntetett ellenszenvéért, sok üldözésükbeni személyes és közvetett részvételéért: a veszprémi püspökséggel jutalmaztatott. Ez a Király József tett az ugynevezett „Király” alapítványt, a komárom-megyei pápista, jó tanuló nemes ifjak számára.¹¹²

Contributiót fizetnek 844 forintot, és 40 krajczárt, Domestica cassába 269 forintot és 14 krajczárt.

Tizenhetedik árva ecclesia Nagy-Tany. Nemes Komárom Vármegyében vagy on, melyben vagy[nak] Helv[etica] Confessiön levők 228, különös gazdák 42, kik a Plebánusnak fizetnek.

---

¹¹² A Király Józsefekre vonatkozó rész Ónody Zsigmond utólagos betoldása! – ÓGYALLAI KIRÁLY JÓZSEF (Révkomárom, 1737. április 4. – Balatonfüred, 1825. július 17.) mocsai plébános (1764–1794), udvardi plébános (1794–1807), 1807-től haláláig pécsi püspök. 1790-től Komárom vármegye táblabírája, 1802-től pozsonyi, 1805-től esztergomi kanonok, 1807-ben az esztergomi káptalan országgyűlési követe. Király József a komáromi bencés gimnáziumban tanuló Komárom megyei szegény katolikus családból származó diákok számára 1814-ben 207 000 váltóforintos tőkével alapított ösztöndíjat, melyet még a két világháború között is odaítéltek. Az alapító szándéka szerint elsősorban a Király-, Zámory-, Nedeczky-, Pyber-, Konkoly- és Jókay-családok katolikus fiúgyermekei jöhettek szóba (függetlenül attól, hogy hol laktak), azt követően részesültek támogatásban más szegény nemes családok fiai. Az alapítványból 1848 előtt mind a hat gimnáziumi osztályban 4 tanuló, a győri királyi jogakadémián továbbtanulók közül mind a négy évfolyamon 4 hallgató, így összesen évente 40 diák részesült fejenként évi 300 váltóforint ösztöndíjban. – Király József anyja ásvai Jókay Katalin, Jókai Mór nagyapjának tesvére volt, aki Király József birtokos köznemessel való házasságkötéskor (1736-ban) áttért a katolikus vallásra. Király valójában az alma matert támogatta alapítványával, ugyanis a révkomáromi bencés gimnáziumban végezte az I–V. osztályt. SZINNYEI 1899. VI. 222–224., FÉNYES 1994. 110. – Királyt a füredi biográfiai lexikon nem ismeri. BAÁN 2011.

Földes ura Gróf Zichy István pápista, a helység pedig áll jobbágyokból és nemes emberekből.¹¹³

Az exercitium tolláltatott mint egy 62 esztendeje, a Praedikátor kiüzetett az akkori földes ur á[l]tal.¹¹⁴ Mindez ideig is az exercitiumért nem instáltak. Sem pápista, sem lutheránus nem lakik benne. Nemes-Ocsára¹¹⁵ járnak isteni tiszteletre, a mely is egy órányi föld.

Az oratorium, a mellyben most is napjában kétszer könyörgésre összejőnek, melyben régenten is az exercitium volt, most is fenn áll, jóllehet igen romladozott, melynek megépítéséért instáltak a nemes vármegyénél, de engedelem nem adódott, noha volna ujnak felépítésére is ereje. Mestere vagyon, a ki notárius is, a hivekkel könyörög, és gyermekeket is tanít.¹¹⁶

A plebánus engedelméből az oskolamester temeti a halottat, a plébános keresztel, esket, temetéstől veszen 15 krajczárt, esküdtetéstől veszen 30 krt, avastástól 17 kr[ajcárt], a mestere pedig 7 kr[ajcárt].

Vagyon itten a Plebánusnak nádasa, melynek letakarítására kíván 25 nád-vágó embert, haza hordására 6 szekeret, ezenkívül rendszerint való fizetése minden gazdától: 1 véka buza és 24 kr[ajcár]. A mestere véssen egy fertály pozsonyi mérő buzát, minden gazdától és 9 kr[ajcárt].

Contributiót fizet 220 frtot, 6 pénzt és $2/8$ ¹¹⁷.

Domestikába 85 frtot 31 pénzt.

NB! Ez a plebánus lakik Csicsón.

*Tizennyolczadik árva ecclésia Csicsó*¹¹⁸. Vagyon Komárom vármegyében, nemesek és parasztok lakják, a parasztok földes ura m[él]t[ósá]gos Gróf Zichy István, mind reformátusok, földesurok pedig Pápista.

---

¹¹³ Az úrbéres jobbágyok a Zichy család csicsói uradalmához tartoznak. FELHŐ 1970. 144.

¹¹⁴ Tanyon 1712-ből ismerjük az utolsó szolgálattevőket: Tatai János lelkészt (aki Nemesócsát is ellátta) és Lepsényi István tanítót. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 302.

¹¹⁵ Nemesócsa (1774-ben Nemes Oltsa) kuriális nemesek lakta település Komárom vármegyében. Az összeírás idején 498 lélek lakta, a birtokosok közül csak két személy volt katolikus, de csak egyikőjük lakott helyben. HUDI et al. 2002. 239–240.

¹¹⁶ Nagytany / Tany a türelmi rendelet után anyaegyház lett, a gyülekezet 1817-ben 256 lelket számlált. Az összeírás idején Takács Péter levita szolgált a helységben (1772–1790). MEZEI 2004. 163., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 406.

¹¹⁷ Értsd: $6/8$ pénzt.

¹¹⁸ Csicsó a Zichy-uradalom székhelye volt. Gróf Zichy István az uradalmaira 1659-ben és 1699-ben kapott királyi adománylevelet. FELHŐ 1970. 144., FÉNYES 1994. 130.

Itten tollaltatott az exercitium, a mint az öregek reá emlékeznek, és a mint egy bizonyos inquisitióból kitetszik, 1674 esztendőben.¹¹⁹ A templomnak köveiből más templomot építettek a Pápisták magoknak, de ismét a Rákóczy tumultusának alkalmatosságából Praedicátort vittek bé, és 3 évig közöttök szolgálatot tett, – kit is Szoboszlai Istvánnak hívtak. Elmulván a kurucz háboru, ismét kiverték a Praedicátort közülök, és azolta nem volt, melyet bizonyos írásból megmutathatnak.¹²⁰

Vagyon ez helységben páros személy 184.

Özvegyasszony 12.

Ifjak és leányok 15 esztendősök, és felyül 125.

Tizenöt esztendősön alól gyermekek és leányok 251.

Itt summa 572.

Contributiót adnak.

Domestica cassába is fizetnek.

Tizenkilenczedik árva ecclesia Nagy-Megyer, mezőváros, Komárom vármegyében situáltatott; az istenitiszteletnak csak egyrésze, t. i. a könyörgéstétel a mester által gyakoroltatik benne. Helv[etica] confessión lévőök ebben a gyülekezetben találtnak 735-en.

A földesura Gróf Zichy s sucesorai, pápisták. Az egész helység 87 és fél sessióból áll, melynek hetedrészét curiálista nemesek birják, t. i. 13 egész Curriát¹²¹, de minthogy a nemesek elszaporodtak, és a magok örökségen el nem férhettek, sokan közülök az Uraság sessióit árendába birják, mint egy 27-et, és azon laknak.¹²²

Az ekklesia, a mint már feljebb említettett, árva, mert 1718 esztendőben királyi parancsolat által mind a praedikátor, mind a mester az exercitiumtól eltiltattak, mindazáltal a parancsolat után is a mester csakugyan megmaradott,

---

¹¹⁹ 1674-ben Szentgyörgyi János volt a lelkész Csicsón. Utána még egy lelkészt említenek a források dátum nélkül: Szoboszlai Istvánt. Szoboszlai életrajzában bizonytalan adat olvasható: „1680-as évek? Csicsó (Komárom m.)?” Későbbi szolgálati helyei: Apácaszakállas (1712), Szap (1720), Ekecs (1727–1733: részegség miatt elbocsátva), Megyerics (1733–1737). KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 141., 625. Jelen összeírásban új adat, hogy 1709–1712 között szolgálhatott Csicsón.

¹²⁰ A türelmi rendelet után Csicsó anyaegyházzá szerveződött, 1817-ben a gyülekezet 532 lelket számlált. Első lelkésze, Vajda Péter 1784–1793 között szolgált. MEZEI 2004. 160., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 158.

¹²¹ Nagymegyer mezőváros a komáromi váruradalom tartozéka volt az újkorban, az összeírás idején már a Zichy család csicsói uradalmának része. A kuriális nemesek 1729-ben kértek és kaptak királyi új adománylevelet udvartelkeikre. FÉNYES 1994. 138–141., FELHŐ 1970. 144.

¹²² 1848 előtt már 298-ra emelkedett a nemes családok száma. FÉNYES 1994. 139.

és általa egy nemes Curián, csupán csak nádból és fából épült hajlékban, a községgel együtt a könyörgéstétel mind eddig az ideig gyakoroltatott, és most is gyakoroltatik. Ugyanabban a hajlékban a Praedikator is folytatta mindaz 1718 esztendeig a maga hivatalát, mert már ez előtt régen, a kőtemplom a reformátusoktól elvétellett. A királyi parancsolat pedig, a mely mellett 1718-ikban mind a Praedikator, mind a mester a szolgálattól eltiltattak, kétségkívül azon processusban complectálva vagyon, melyet az elmúlt Juniusban a nemes vármegyétől kiváltottunk, és tekintetes Vechelius ur kezébe általadtunk.

A könyörgésbeli istenitiszteletnak gyakorlásáért, minthogy ususában voltunk, nem instáltunk, hanem a fentebb említett alázatos hajléknak reparatiójáért 1754 esztendőben, a tekintetes Vármegyén instáltunk, de a Clerus ellenünk protestálván, semmit sem nyertünk, sőt a nemes Vármegye terhes processust erigált ellenünk, és communicáltattunk, de mivel nemes funduson vagyon az istenitiszteletnak helye, az executiót nem admittáltuk. Annakutánna az ellenünk erigált processus a Vármegye által a felséges Camarára felküldetvén, ott deponáltatott, és így az időtől fogva toleráltatván, mindeddig az ideig ugyanazon oratóriumban a könyörgéstétel gyakoroltatott, most pedig csak a helyén gyakoroltatik, mert ezen folyó 1775 esztendőben, die septima április¹²³ az oratorium 14 házakkal együtt földig leégett.

Ebben az ekklesiában vagynak Reformátusok 235.¹²⁴ Pápasták legfeljebb 450. Praedicatióra és Communióra járnak Turi-Szakállosra, mint egy fél postamérföldnyire, de télen, ősszel és tavasszal a vizek miatt semmiképen nem lehet menni, a mikor pedig elmehetnek, mivel 6 árva ekklesiából való nép szokott odajárni, többször esik, hogy a népnek fele része is alig fér be az ottani templomba, a kik pedig kívül maradnak, a praedicatiót nem érthetik.

A reformátusoktól elvétellett kőtemplom, – melyet ők építettek – előszöri elvételének idejét bizonyosan nem tudhatják, hanem az 1647 esztendőben királyi Commissarius urak, u. m. Soós István és Erdődi György által a reformátusoknak két haranggal és a templomhoz tartozó egyéb instrumentumokkal vissza adatott, nem különben a parochialis ház mindennemű appertinentiáival egybe; de ismét 1672-ik évben Brachiummal visszavétellett eleiktől. Annakutánna circa 1705-ben, az akkori revolució alkalmatosságával ismét kezekbe ment, és az eleik attól fogva mintegy 6 esztendeig birták; de circa 1712-ikben, az akkori földes uraság, Gróf Zichy Péter a Vármegyével értvén egyet,

---

¹²³ április 7. napján

¹²⁴ Sajtóhiba lehet 735 helyett.

erővel tőlök végképpen elvették, és attól fogva mind ez ideig azon eleiktől fundált és épített templomot birják a pápisták, a cserép fedelét, mellyel még a reformátusok mintegy 30 esztendővel ezelőtt fedték be, most pedig ezen folyó 1775-ik évben egy darab kő fallal meghosszabbították, azon toldásba kőtoronyt is építettvén.¹²⁵

Vagyon ujnak építésére mind erejek, mind pedig nagy kedvek.¹²⁶

Mesterek vagyon, ki szabad Curián lakván gyermekeiket tanította, és minden nap könyörgést teszen kétszer.

Halottjaikat a magok mestere énekszóval temeti, de a harangozásért a pápista mester resumal gyakrabban 50 pénzt, legalább 32 pénzt.

A Plebánus pedig az öregrenden levőkért gyakrabban 2 forintot, a kis gyermekektől, a mint véle megalkudhatni, hol egy tallért, hol 25 garast szokott venni. A Plebánus keresztel, és a kiket uj kenettel keresztel, azoktól két márvást, a többiektől egyet, egyházkelőtől is egy márvást. Nemkülönb a házásokat ő copulálja a magok cerimóniája¹²⁷ szerint, azoktól is sub titulo liberae stolae¹²⁸ 2, 3 forintokat desumál, és alább igen ritkán. A stólán kívül a református n[eme]s Emberek, a kik kuriálisták, a plebánusnak semmit se fizetnek, a paraszt személyek pedig, valamint a maga hallgatói, t. i. primo¹²⁹ buzát egy pozsonyi mérőt, és egy mérőnek harmad részét, 20.¹³⁰ pénzt 50 pénzt, 30.¹³¹ nádat hat kévét, és fára 6 garasokat: az ilyen paraszt emberek a stólát a szerint fizetik, mint a maga hallgatói, u. m. a temetésért 50 dénárt, a copulatióért 50 dénárt, a pápista mesternek a református személyek buzát harmadrészt pozsonyi mérőt, nádat 3 kévét, halottól pedig 25 dénárt.

Mivel a reformátusok curialista és árendás nemes emberekből állók, és csak kevesen vagynak paraszt személyek, azért a contributió sem sokra megyen.

Huszdik árva ecclesia Izsap. Komárom Vármegyében vagyon. Nagy-Megyérhöz igen közel; eleitől fogva a reformátusok isteni tiszteletre oda szoktak járni, ezelőtt pedig 25 esztendővel a nagy-megyéri mester oda is minden héten

---

¹²⁵ A mondat így kicsit zavaros, valami kimaradhatott belőle.

¹²⁶ Nagymegyér a türelmi rendelet után anyaegyház lett, a gyülekezet Izsap filiával együtt 1817-ben 900 lelket számlált. Első lelkésze, Ács István 1783–1800 között szolgált a településen. MEZEI 2004. 161., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 310.

¹²⁷ helyesen: ceremóniája

¹²⁸ szabad stóla ürügén

¹²⁹ primo: először

¹³⁰ secundo: másodszor

¹³¹ tertio: harmadszor

2-szer, t. i.¹³² Szerdán és Szombaton, és minden 3-ik vasárnap délyesti könyörgést tenni által ment, és egy Curiálista nemes ember házánál szokta a községgel végbe vinni, egyéb napokon pedig ugyan azon háznál egybe gyűlvén egy arra rendeltetett kegyes ember által gyakorlották az isteniszteletet mindaddig, mignem a feljebb megnevezett esztendőben a nagy-megyeri mester az odaváló által járástól a Plebánusnak csak maga auctoritása által eltiltatott, és már attól fogva egybegyűlni nem mernek, mind az által Nagy-Megyerre nem csak vasárnap, hanem egyéb napon is könyörgésre által jőnek.¹³³

Ebben a helységben reformátusok 165 vagynak. Pápisták 65. Földes urok Gróf Zichy István ur, de a helységnek egy részét curialista nemes emberek birják. Vagynak a reformátusok közül árendás nemesek is, kik az uraság fundusán laknak.

A notáriusok református, ezelőtt 2 esztendővel vitték be, de az Uraság a maga fundusán helyt néki nem adván egy Curialista nemes ember fundusára szállították, és ott lakik. A gyermekeket is, mind a reformátusokat, mind a pápistákat ott tanítja.

Mivel pedig ez a helység is nagy-megyeri Plebánus filiája, azért halottjaikat a pápista mester temeti, a plebánus keresztel, esket. A curialisták a szerint fizetnek mind a Plebánusnak, mind a pápista mesternek, valamint a nagy-megyeri curialisták; az árendás nemes emberek pedig ebben a helységben a paraszttal együtt mind a stólat, mind a rendszerint való fizetést akképen fizetik, valamint a pápista emberek.

Huszonegyedik árva ecclesia Kultsod Győr vármegyében, mely 1750 esztendeig Radványnak filiája volt, hanem a most említett esztendőben, die 14 Marty tiltattak el a felséges koronás királyasszonyunk parancsolattyával Radványtól, mely idő alatt minden 3-ik vasárnap át jött a radványi Praedicátor Kultsodra praedicállani, és minden héten könyörgést kétszer tenni mesterével együtt, u. m. kedden és szerdán.

Birja a szt-mártoni¹³⁴ apát ur. Jobbára taxalista nemesek. Közönséges templom soha sem volt, hanem bizonyos házban gyültek össze isteni szolgálatra. Vagynak benne öszvességgel 160 lelkek; egy pápistánál több közöttük nincsen,

---

¹³² tudniillik

¹³³ A türelmi rendelet után Izsap Nagymegyer anyaegyház filiája lett. MEZEI 2004. 161.

¹³⁴ pannonhalmi

annak is felesége, gyermeke reformátusok. Radványra járnak a templomba, amely egy órányi föld.

Anno 1774 die 3. Febr[uarii] Vittenek volt be notáriust, ki oskolamester is légyen az adminisztrátor engedelmeiből, és tanított gyermekeket, de 25 április ejusdem anni¹³⁵ ugyanazon adminisztrátor által eltiltatott a gyermekek tanításától, és már nincsen.¹³⁶

Ab anno 1750 vagynak a medvei Plébános keze alatt, az keresztel, esket és temet. Fizet minden helyet bíró páros személy a plebanusnak 50 denart, nádat 12 kévét, buzát 2 fertályt, a sellérek pedig 25 pénzt, nádat 6 kévét, buzát egy fertályt, a rendes stolán kívül többet véssen. Két parasztnak vagynak, fizetnek quantumot 14 forintot.

Huszonkettedik árva ecdésia felső-, alsó Gellér és Várbogya. Nemes Komárom vármegyében vagynak. A három hely tart egy mestert. Mint régenten, ugy most is a mester lakik F.-Gelléren, a hol vagyon az oratorium. Ember emlékezete óta mindig szabad exercitium volt itten.

Mind az három Curiából álló nemes helység, többnyire reformátusok birják, hanem Vár-Bogyában Gróf Zichy birt hat helyet.¹³⁷

Az exercitium mintegy 20 esztendővel tolláltatott, a Vármegye tisztei által tiltatott el tőlök a thuri-szakállasi ecclésia lelkitanítója, a ki is minden szolgálatot épen ugy gyakorolt nálok, mint Thuri-szakállason. Minden vasárnapon praedicállott nálok, vagy reggel, vagy délyest, urvacsoráját osztott, gyermekeiket keresztelte, senkitől nem függvén. Az eltiltásnak ezt az okát adta, hogy a filiák tartoznak a plebánusok inspectiója alá.

Nem instáltak különben a n[eme]s Vármegye tisztei előtt elvett szabadságoknak visszaadásáért, hanem csak szóval.¹³⁸

Helvetica confessión lévőek vannak Bogyán 188, Felső-Gelléren 140, Alsó-Gelléren 174. Páristák vagynak Bogyán 34. Felső-Gelléren 4.

---

¹³⁵ de ugyanezen év április 25. [napján]

¹³⁶ Kulcsod a türelmi rendelet után anyaegyház lett, 1817-ben 225 lelket számlált. Első lelkésze 1783-ban Vadász György volt. Őt követően lelkészeit 1791-től ismerjük folyamatosan. MEZEI 2004. 161., KÖBLÖS-KRÁNITZ 2018. I. 262.

¹³⁷ Bogyá / Várbogya a csicsói Zichy uradalomhoz tartozott. FELHŐ 1970. 144.

¹³⁸ A türelmi rendelet után Felsőgellér anyaegyházzá szerveződött, filiáival (Bogyá, Alsógellér) együtt 1817-ben 676 lelket számlált. Első lelkésze, Kazinczi János 1783-1792 között szolgált a gyülekezetben. MEZEI 2004. 160., KÖBLÖS-KRÁNITZ 2018. I. 202.

Thúri-Szakállásra járnak isteniszolgálatra vasárnapokon, a mely száraz időben egy órányi föld, de sokszor a vizes időkben elrekesztetnek a vizek miatt.

A templomukat lerontani nem engedték, jóllehet a vármegye tisztei közül lerontására kimentek hozzájuk, de magokat opponálván, appelláltak a F[elséges] koronás király asszonyunkra, a melyért evocáltatván, sok esztendőig törvénykezett a vármegye, és ugyan akkor velek együtt a nagy-megyeri reformátusokkal is, a mint hogy Processusok együtt vagyon procátor Véghely János urnál.

A református mester nem csak a három helységbeli gyermekeket tanítja, hanem még a közönséges könyörgésszerű istenitiszteletet is gyakorolja köztök, együvé járván mind e három helység.

Halottjaikat a magok mestere temeti, de itten ilyen szívünk fájdalma vagy, hogy noha megfizetünk a plebánusnak, még is a halottas házhoz mesterünket nem ereszt, hanem csak a temetőre.

Gyermekeiket a thuri-szakállasi praedicátor kereszteli, a házásokat is az esketi, de úgy, hogy előbb a nagymegyeri plebánustól kell reá engedelmet kérni.

Stólat fizetnek a nagy-megyeri plebánusnak halottól 25 garast, esketéstől 5 garast, kereszteléstől 1 máriást, egyházkelőtől¹³⁹ egy máriást.

A három nemes helység eltarthatna egy praedikátort tisztességesen, volna is akarattyok reá.

Huszonharmadik árva ecclesia Ekets. Komárom vármegyében vagy, a mely 1667 esztendeig feltudja vinni, hogy volt közöttök exercitium liberum religionis.¹⁴⁰

Mostani földes uraik: Gróf Zichy Ferencz, Károly, István.¹⁴¹ Tollálatott az exercitium királyi parancsolat nélkül 1740-ben¹⁴² mélt[óságos] Gróf Zichy Ferencz győri püspök¹⁴³ és annak akkori földesura, és annak tisztei által, kinek, mint

---

¹³⁹ A közlésben hibásan: *egyházkelőtőt*

¹⁴⁰ Ekecs XVII. századi lelkészeit jelenleg nem ismerjük. Az 1675-ben készült esperesi jelentésben nem szerepel a rekatolizált helységek között. MESZLÉNYI 1935. 327., KÖBLÖS-KRÁNITZ 2009. 151., FÉNYES 1994. 145.

¹⁴¹ Ekecs a Zichy család csicsói uradalmának része. FELHŐ 1970. 144.

¹⁴² Az utolsó lelkész, Helmeczi István 1737-től szolgált Ekecsen. KÖBLÖS-KRÁNITZ 2009. 151. Jelen forrás segítségével pontosítjuk szolgálati idejének megszűntét.

¹⁴³ Gróf ZICHY FERENC győri püspök (1743–1783) jelentős egyházszerző munkát végzett: a királyi kincstártól visszaváltotta a győri püspökvárat, renováltatta a székesegyházat, a papnevelés támogatásával lényegesen csökkentette a paphiányt. Az egyházmegye templomainak 80 %-a az ő püspöksége alatt épült. SZABÓ 2000. 41–42.

hatalmas földes urnak jobbágyi lévén, nem merték magokat ellene szegezni, kiveretvén lelkitanítójuk mást vinni nem engedett, a templomtól is eltiltattak.

Sokszor instáltak megholt földesurok Zichy Istvánnál, sokszor is ígérte, hogy véghez viszi a fölséges udvarnál, hogy restituáltatik az exercitium, az alatt megholt.¹⁴⁴

Vagynak reformátusok benne 302, pópisták is ugyanannyi. Apátza-Szakállosra járnak isteniszolgálatra, mely félórányi föld. A templomok, mely vályogból volt, lakattal bezárva állott, melyet n.-megyeri Plebánus Pencsics János maga leütött, a székeket kihordatta, a falának az alját kiásatta és lerontatta. Most is volna erejek ujnak felállítására. Oskolamestert reformátust tartanak, a ki a gyermekeket tanítja.

Stólat fizetnek keresztelésért 1 márvást, egyházkelőért 1 márvást, esketésért 10 garast. Halottjaikat magok temetik, hanem a stólat előre megfizetik, u. m. tiz garast. Ezeket fizetik a n.-megyeri plebánusnak, de még ezen kívül minden gazda ad egy öreg mérő buzát.

Az egész helység ad contributiót 885 frt 71 dénárt.

Domestica cassába 344 frt 46 dénárt.

Huszonnegyedik árva ecclesia Hetény Komárom vármegyében. Annyiban virágzó, hogy a helység református notáriusa és egyszersmind oskolamestere által a közönséges könyörgés mindennap végbevitetik, ez pedig kezdődött szintén a mostani faluhely megszállásakor, 1715 esztendőben, melynek már 59 esztendeje.¹⁴⁵

Földesura az esztergomi érsek¹⁴⁶, most pedig vacante sede episcopali¹⁴⁷ a király részére vagyon.¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ Ekecs anyaegyházat a türelmi rendelet után újjászervezték, 1817-ben 358 lelket számolt. Első lelkésze 1791–1798 között Bíró Mihály volt. MEZEI 2004. 160., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 182.

¹⁴⁵ A leviták közül csak párat ismerünk: Medgyesi Sámuel (1727–1733), Borza Ferenc (1750-es évek – 1760 körül). KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 173. Az összeírás pontosítja, hogy Borza Ferenc levita volt.

¹⁴⁶ A Komárom vármegyei udvardi járásban lévő Hetény birtokigazgatásilag az esztergomi érsekség gutai uradalmához tartozott. FELHŐ 1970. 144

¹⁴⁷ Bakóczi Ferenc 1765. június 18-i halálát követően csak 1776. január 1-én lett esztergomi érsek gr. Batthyány József, aki 1799-ben bekövetkezett haláláig töltötte be a tisztséget. Működése kezdetére esik az érsekség szétagolása, területének egy részén a szepesi, rozsnói, besztercebányai püspökség megszervezése. BEKE 2003. 341–354.

¹⁴⁸ Az új érsek kinevezéséig az érsekség jövedelmét a királyi kincstár, a Magyar Királyi Kamara élvezte.

A mostani hely megszállásától fogva abban a státusban vagyon, a mint feljebb kitétetett.

Ezelőtt 60–70 és ezeket megelőzőtt esztendőkkel a falu más helyen volt situálva, a mostani helynél 2–3 dülő földdel feljebb, ott azon a helyen mind református Praedicator, mind református mester által való Liberum exercitiumok volt, mely a lengyel égetésével tolláltatott.¹⁴⁹

Az exercitiumért még nem instáltak különben, hanem az oratoriumoknak földindulás¹⁵⁰ és régiség miatt való megromladozása miatt való renovációjáért instáltak a vármegyén, de az izsai plebánus (már akkor ugyan megholt), akkori Vice archidiaconus, a kinek csakugyan filiája is Hetény, ugy contradicált, hogy nem hogy renoválni, sőt inkább el kellene hányatni, a mint egy vármegye gyűlésen már determináltatott. Ezt a determinatiót eleget keresték a Plebánus szavára a notáriusok, de sehol a protocollumban meg nem találták, és azolta abban maradt. Nem is mertek azóta instálni, hogy a mi exercitiumok van, az is ne tolláltassék, hanem az oratoriumot földomlaskor megtámogatván¹⁵¹, azolta abban van.

Helv[etica] Confessiön levő személyek vagynak benne: 681. Páristák, de csak szolgálók és szolgálók: 13. Lutheránus és más semmi.¹⁵²

Communióra járnak: Martosba, Madarra és Radványba, – mely mindenik egy jó mértföld.

Uj templomnak felállítására igen is hogy volna mind akarattyok, mind tehetségök.

A református notárius itt egyszersmind iskolamester, a halottakat is a nevezett notárius és iskolamester temeti.¹⁵³

Minden annális stoláris proventus helyett contractualiter fizet a helység esztendőnként 70 forintot. Cultivál számára egész sessiót, melybe elvetődik 12 zsák közönséges őszi és ugyanannyi tavaszi, azt learattya, és Izsára egy

---

¹⁴⁹ 1683-ban a Bécset a török alól felszabadító lengyel csapatok prédálták fel a falut.

¹⁵⁰ értsd: földrengés; 1763. június 28-án nagy földrengés volt a Duna mentén Komáromban és Budán, melyben számos épület megsérült. Budán többek közt megsérült a Mátyás-templom, a ferencesek várbeli és vízivárosi temploma. BENDA 1982. 579.

¹⁵¹ értsd: megerősítvén

¹⁵² értsd: evangélikusok és más egyéb vallásúak nincsenek

¹⁵³ Hetény a türelmi rendelet után anyaegyházzá vált; 1817-ben Hetény anyaegyház 1052, Izsá filiája 125 lelket számlált. Első lelkésze 1783–1810 között Vég Mihály lett. Az összeírás idején (1770–1783 között) Nyikos Ferenc levita és jegyző irányította a lelki életet. Vég MEZEI 2004. 160., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 215.

mértföldre kévéstől haza hordja; ugyan egy egész sessió után való rétet számára lekaszál, felgyüjti és haza hord.

Contributiót fizet 752 flor[enos] 93 den[arios] 6/8.¹⁵⁴

Domesticába 292 flor[enos] 57 den[arios].

Huszonötödik árva ecclesia Búcs. Esztergom vármegyében vagyon. Lelkek vagynak benne 774. Tollálatott az exercitium 1715-ben, vármegye hatalmával, azután Levitát tartottak¹⁵⁵, de azt 1753-ban a földes ur fogságra vitette, és az exercitiumot egészen tollálta.¹⁵⁶

Esztergomi érsek jószága, paraszt helység.

Instaltak az exercitiumért¹⁵⁷ 1°. anno 1756. 2°. anno 1760. 3°. anno 1770. A két fellyebb levő instántiák lettek ő felségének Bécsben, az utolsó pedig lett Párkánynál a Felső Császárnak [benyújtva], de mindezeknek semmi hasznuk se lett.

Ebben a Helv[etica] Confessiön levők vagynak 752 Lelkek, Catholikusok 15, Lutheránusok 7. Járnak az isteniszteletre részszerint Madarra, részszerint Radványra, részszerint Lábatlanra, a Dunán egy jó mértföldnyire.

Megvagyon az elvett templom, de szintén roskadozó félben, nem csak ennek renovációjára, de ujnak is ujonnan való felépítésére egész erejek vagyon.¹⁵⁸

Református mester nincs, a notárius pápista, azért is a gyermekeket vidék helyeken nagy költséggel taníttatják.

A moci plebánus mind temet, mind keresztel, esket. Temetésért vészen tiz esztendőn feljül 1 forintot, 10 esztendőn alól 50 dénárt. Helységbeli esketőtől 1 flor[enum], vidékitől 2 flor[enos], és egyházkelőtől 50 dénárt. Helységbeli esketőtől 1 flor[enum], vidékitől 2 flor[enos].

A stólán kívül fizet készpénzt 30 flor[enos], buzát 45 pozsonyi mérőt. Három fertály földnek szántása, vetése, feltakarítása, lehordása, 5 szekér széna, 8 ölf. Ilyen fizetése vagyon a moci plebánusnak a bucsiaktól, noha maga a plebánus csak legkisebb szolgálatot se téssen.

---

¹⁵⁴ 93 egész és 6/8 dénár.

¹⁵⁵ Bél Mátyás 1736-ban készült, később javított-kiegészített megyeleírása szerint Búcs lakói magyarok, reformátusok, „egy iskolamester látja el az igehirdetés szolgálatát.” BÉL 2001. 121.

¹⁵⁶ Az utolsó ismert levita, Vörös Mihály 1732-ben szolgált Búcsban, ekkor eltiltották. KÖBLÖS-KRÁNITZ 2009. 135., 675.

¹⁵⁷ folyamodtak vallásgyakorlatért (három alkalommal)

¹⁵⁸ Búcs a türelmi rendelet után anyaegyházként újjászerveződött, a gyülekezet 1817-ben 1236 lelket számlált. Első lelkésze, Kazai János 1784–1803 között szolgált. MEZEL 2004. 160., KÖBLÖS-KRÁNITZ 2018. I. 150.

Contributiót fizet 1396 flor[enos].
Domesticába 444 flor[enos], 58 dénárt.

*Huszonhatodik árva ecclesia Batorkeszi.*¹⁵⁹ Esztergom vármegyében vagyon.

A földes ura gróf Pálffy Károly, pápista. Paraszt helység. Tollálatott az exercitium ez előtt mintegy 75 esztendővel, melyért soha különösen nem instáltak, hanem instáltak a gyermekek tanításáért a földesur előtt, hogy a notárius tanit-hassa, melyet meg is engedett, de a vármegye ellent állott.¹⁶⁰

Helv[etica] confessión levők vagynak benne 546, pápisták 676, lutheránusok 8-an. Járnak isteniszolgálatra Madarra, mely is egy órányi föld. A mely templomot birnak most a pápisták, birták ez előtt a reformátusok, melyet ők meg-ujítottak és tornyot ragasztottak hozzá. Volna erejek az új templomnak felállít-ásához.¹⁶¹

Notáriusuk vagyon Helv[etica] confessión levő, hanem a gyermekek tani-tását a vármegye nékie nem engedi, hanem azokat másutt tanittatják.

A plebánus temet, keresztel, esket, a temetéstől, ha öreg, vészen 1 flor[enos], a gyermekektől 40 d[ena]r[ios]. Esketőtől 2 márvást, a vidékitől, a mit akar. Ezenkívül szántanak, vetnek, aratnak neki. Pénzt fizetnek 30 flor[enos], búzát 90 vékát.

A reformátusok contributiót fizetnek 891 flor[enos], 3 kr[ajcárt].

A Domestika cassába 277 flor[enos], 19 kr[ajcárt].

A pápisták fizetnek contributiót 650 flor[enos], 10 kr[ajcárt].

A Domestica cassába 213 flor[enos], 18 kr[ajcárt].

Huszonhetedik árva ecclesia Kis Uj-falu. Vagyon Esztergom vármegyében, mely gróf Pálffy Károly ur birodalmában¹⁶² vagyon, ki is pápista, a helység pedig egészen paraszt.¹⁶³

---

¹⁵⁹ Helyesen: Bátorkeszi.

¹⁶⁰ Az utolsó lelkész Losonci György volt 1712-ben, azután Tállyai János levita szolgált 1720–1732 között, 1732-ben eltiltották. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 129., 637.

¹⁶¹ Bátorkeszi a türelmi rendelet után anyaegyházzá szerveződött, 1817-ben 567 lelket szám-lált. 1783 után leviták szolgáltak, első lelkésze 1786–1790 között Kovács András volt. MEZEI 2004. 161., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 138.

¹⁶² értsd: birtokában, birásában

¹⁶³ Bél Mátyás 1736-ban készült, később javított-kiegészített megyeleírása szerint a falu lakói szorgalmas reformátusok. BÉL 2001. 120.

Itt az exercitium tollálatott 1752 esztendőben a vármegye és a papok auctoritásával.¹⁶⁴

Instáltak az exercitiumért Eő Felségénél két izben, elsőben 1771-ben. Az elsőre informatiót kívánt eő felsége a n[eme]s vármegyétől, a másodikra eő Felségétől kérésöket megadatni értették, mégis mindazáltal a n[eme]s vármegye erőszakkal pápista mestert adott közikbe, a kit hogy bé nem akartak venni, két esküdt embereiket a n[eme]s vármegye kötözve fogságra vitette, és addig őket ki sem eresztette, mig magokról pecsétet levelet nem adtanak, hogy bé viszik a mestert. Maga a vármegye rendelt fizetést ezen mesternek 12 flor[enos] és 24 pozsonyi mérő buzát.

Instantiájok Bécsben agens urnál megtaláltatnak.¹⁶⁵

Ebben a helyben vagynak reformátusok 316, pápisták 13. Lutheránus egy sincs.

Isteniszteletre járnak Madarra, a mely Komárom vármegyében egy mértföldnyire van.

Templomjokat se el nem vették, sem el nem rontották, hanem csak eltiltották őket tőle, azóta pusztán állván, csak a kőfalai állanak fenn, de magok erejéből megépíthetnék fogyatkozásait: sőt meg is nagyobbíthatnák, mivel igen kicsiny.¹⁶⁶ Harangjok megvagyon, és mikor a szükség kívánja, szabadosan azzal harangozhatnak.

Vagyon pápista mesterjek, de azzal gyermekeiket nem taníttatják, hanem vidékre viszik taníttatni. Vagyon református notáriusok is, a ki ezelőtt a mesteri hivatalt viselte, és a ki a gyermekeket is tanította, mig el nem tiltották, és még mostan is a parochialis házban lakik.

A pápista mester temeti el halottjaikat, gyermekeiket pedig a köbölkuti plébános kereszteli, és a házásokat is esketi, nem is engedi, hogy ezeket más községben, a magok vallásán levő praedicatorhoz vigyék, ha szintén a stólat letennék is neki.

Ez a Plebánus 12 esztendőn fellyül levő férfi halottól vészen 1 flor[enum], Asszony halottól 85 dénárt. 12 esztendőön alól levőtől, akár férfi, akár leány, akár gyermek légyen, 50 dénárt vészen, keresztelés, egyházkelőtől 50 d[ena]-

---

¹⁶⁴ A praeoráns tanító, egyben a helység jegyzője már 1749 nyarán eltiltatott a könyörgésektől és vasárnapi prédikációk tartásától. KLÁDEK 2018. 20.

¹⁶⁵ Nagy Sámuel ágens 1763–1797 között intézte Bécsben az udvari kancellárián a reformátusok ügyeit. ZOVÁNYI 1977. 15.

¹⁶⁶ Kisújfalu a türelmi rendelet után anyaegyházzá szerveződött, 1817-ben 428 lelket számlált. Első lelkésze 1787–1835 között Nagy János volt. MEZEI 2004.163., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 253.

r[ios]. Esketőtől, ha helységi, 60 d[ena]r[ios], ha vidéki, 2 flor[enos]. Ezenkívül minden külön kenyeres, még a pásztor is fizet neki fél pozsonyi mérő buzát és 25 dénárt.

Contributiója 644 flor[eni] és 40 kr[ajcár].

Domesticája 205 flor[eni] és 59 ½ kr[ajcár].

A pápisták ebbe semmit se fizetnek, mivel azok csak árendássai.

Huszonnyolczadik árva ecclesia Perbete. Komárom vármegyében vagyon, földesura az esztergomi érsek, paraszt helység.¹⁶⁷

Tolláltatott az exercitium benne vagy 1715, vagy 1717-ik évben¹⁶⁸, azután levita szolgált közöttök 1734-ig, de az is kiüzetett a földes uraság által.¹⁶⁹

Instáltak az országgyűléskor 1741-ik évben, de a mely instanti[a] nem küldetett meg, a párja is oda maradt.

Helv[etica] confessión levők vannak benne 516, pápisták 700. Lutheránusok 3 házban 13.

Madarra járnak az isteniszolgálatra, a mely 1 mértföldnyire vagyon hozzájuk.

A régi templom elpusztult, de vagyon nekik erejek ujnak felállítására.¹⁷⁰

Mind a mester, mind a notárius pápista, azért is gyermekeiket más florens ekklésiába járatják és taníttatják.

A plebánus temet, keresztel, esket, a ki, ha nem prédikál a halott fellet¹⁷¹, vesz 65 dénárt, ha praedikál, 175 dénárt, keresztelőtől és egyházkelőtől 50 dénárt, az esketésért, ha helybéli, 2 márjást, ha vidéki, 120 dénárt.

Ezenkívül fizetnek 40 flor[enos], buzát minden egész helyes ad 2 pozsonyi mérőt, a fél helyes egyet, a fertályos felet. Az egész helyesek többnyire a Helv[etica] confessión lévőek.

NB. Ha a Helv[etica] Confessión lévő úgy hal meg beteg ágyában, hogy a plebánust magához nem hivatta, 12 forintot vészen az özvegyen vagy maradékain.

---

¹⁶⁷ A Komárom vármegye udvardi járásában lévő Perbete az esztergomi érsekség gutai uradalmához tartozott. FELHŐ 1970. 144.

¹⁶⁸ Az ekkor szolgáló lelkész nevét nem ismerjük. KÖBLÖS-KRÁNITZ 2009. 259.

¹⁶⁹ A XVIII. századból csak Solti István levitát ismerjük, aki eddigi ismereteink szerint 1727–1729 között szolgált Perbete helységben. Elképzelhető, hogy ő volt a levita 1734-ben is. KÖBLÖS-KRÁNITZ 2009. 259., 581.

¹⁷⁰ Perbete anyaegyházát a türelmi rendelet után visszaállították, 1817-ben 886 lelket számolt. Első lelkésze 1784–1814 között Nyikos Ferenc volt. MEZEI 2004. 162., KÖBLÖS-KRÁNITZ 2018. I. 358.

¹⁷¹ helyesen: felett

Contributiót fizet 1709 flor[enos] és 53 dénárt.

Domesticájuk 664 flor[eni] és 27 dénár.

Huszonkilencedik árva ecclesia Szent-Péter, Komárom vármegyében. Földes ura Gróf Zichy Ferencz, pápista¹⁷². (1740-ig Szent-Péter község földesurai voltak a komáromi vár parancsnokai; – kik, mivel a XVII. század közepéig többnyire protestánsok voltak, ezek védelmök és pártfogásuk mellett itt már a XVI-ik század II. második felében prot[estans] gyülekezet volt. A türelmi parancs utáni két jeles lelkészének: Bátorkeszi Kiss Józsefnek¹⁷³ és Tóth Sámuelnek¹⁷⁴ több ivre terjedő följegyzéseik szerint e vidék lakosai akkor jöttek a protestantizmussal első érintkezésbe, midőn a hatalmas Enyingi Török Bálint¹⁷⁵ a mohácsi vész után pár évre átjött a Dunán a nyitrai püspöki birtokok átvételére, s a vele a pápai és gesztesi uradalmaiból hozott papok és tanítók által Mátyus földének nagyobb részét reformáltatta.¹⁷⁶ Huszár Gál¹⁷⁷ pedig, midőn Oláh Miklós¹⁷⁸ primás elfogatási parancs után Komáromból menekülni levén

---

¹⁷² Szentpéter úrbéres helység, a Zichy család almási uradalmához tartozott. FELHŐ 1970. 145.

¹⁷³ Kis / Kiss József 1783–1799, Tóth Sámuel 1799–1828 között volt komáromszentpéteri lelkész. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 394.

¹⁷⁴ Tóth Sámuel neve nem olvasható szentpéteri lelkészek névsorában. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 292

¹⁷⁵ BÁRÓ ENYINGI TÖRÖK BÁLINT (1502. szeptember 25. és 1503. február 24. között. – Isztambul, 1550) magyar főnemes, hadvezér, nándorfehérvári bán. Úgyes politikai taktikával, birtokszerzéssel az 1530-as évekre az ország leghatalmasabb földbirtokosává vált. II. Lajos király testőrségének tisztjeként 1524-ben feleségül vette az új familiárisi bázist építő Mária királyné legkedvesebb udvarhölgyét, báró Pemflinger Katalint. Házasságukból két fiú született: János (1529) és Ferenc (az 1530-as évek elején). Török Bálint 1541-ben török fogságba esett, ahonnan már nem térhetett haza.

¹⁷⁶ Mátyusföld reformálásáról Tóth Ferenc egyháztörténete lehetett a forrásuk, melyben a következő olvasható: „A’ Mátyus földén, – Bars és Nyitra Vármegyében, szinte olly számú Ref. Ekklésiák voltak, a’ mit annak lehet köszönni, hogy Török Bálint 1526-ban el-foglalván a’ Nyitrai Püspöki jószágot, mint a’ Reformáta Vallásnak szeretője, olly Tanítókat hívhatott ide az ő Komárom Vármegyében fekvő Gesztesi jószágából, ’s Pápa tájékáról is, kik ezen részekben nagy előmenetellel terjeszthették a’ Refor. Vallást.” TÓTH 1808. 55–56. [Tóth Ferenc professzor erősen vitatható feltételezéseit az őt olvasó lelkészek már történeti tényként kezelték.]

¹⁷⁷ HUSZÁR GÁL 1562–1563-ban Komáromban, 1563–1574-ben Komjátiban, 1574–1575-ben Pápán volt (második) lelkész, ahol 1575-ben elhunyt. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 428.

¹⁷⁸ OLÁH MIKLÓS / latinul *Nicolaus Olahus* (Nagyszében, 1493. január 10. – Pozsony, 1568. január 15.) apai ágról román, anyai ágról magyar származású humanista főpap és történész; II. Ulászló udvarában nevelkedett, kb. 1535–1537 között Habsburg Mária magántitkára, Németalföld régense volt. 1562-ben először pécsi, majd esztergomi kanonok, 1553-tól haláláig esztergomi érsek. I. Ferdinánd kedvelt embereként 1543-tól annak kancellárja, 1560-tól Hont vármegye főispánja, 1562–1568 között pedig királyi helytartó. 1559–1562 között kánoni vizitációt rendelt el az egész esztergomi érsekség területén. 1562-ben kiadatta magyarul *Canisius Szent Péter* kis

kénytelen; először Hetényen állapotott meg 1573 elején, majd Szent-Péteren, Martoson, Imelyen és Naszvadon. És mint a fentebb említett szent-péteri lelkészek megjegyzik: „ennek a Ciceró és Demosthenes nyelvén szóllott Nagy Huszár Gálnak elég volt csak párszor praedicállania a Mátyusföldi ekklésiákban, s azok cum gentibus léptenek által a megismert igaz evangeliomi religióra.”¹⁷⁹

Ebben az exercitium turbáltatott másodsor 1717-ben, tolláltatott az exercitium 1745-ben.¹⁸⁰ Második temploma, mely vályogból volt építve és náddal befedve, elvétetett, a benne létezett templomi eszközök kihordatván, a pápista lakosok között ellicitáltattak, az oratorium teteje szintén széllyel hordatott, falai pedig a földig lerontattak.

Az exercitium a n[eme]s Vármegye parancsolattyával tolláltatott, de hogy ki parancsolta a vármegyének, nem bizonyos.

Az exercitiumért soha sem instált.¹⁸¹

Helv[etica] confessión levők vagynak benne 531 lelkek, pápisták 459-en, Lutheranus 1.

Járnak nagyobb részint az isteniszolgálatra Madarra, de mennek közüllök Martosra is, amaz jó egy óra, ez pedig jó egy mértföld.

A templom elpusztult, de vagyon erejek ujnak felállítására, mert a pápistáknál minden módon tehetősebbek.

Harminczadik árva ekklésia Marczelháza. Komárom vármegyében vagyon. Az ekklésia annyiban virágzó, hogy az iskolaházhoz összegyülhetnek énekelni és imádkozni. Az exercitium prédikátor szolgálattyával akkor kezdődött, mikor a helyet megszállották.¹⁸²

---

katekizmusát. Nevéhez fűződik a nagyszombati Jezsuita Akadémia (1554) és az akadémia könyvtárának (1561) alapítása is.

¹⁷⁹ A zárójeles szöveg Ónody saját beszúrása Mátyusföld korai reformációjának bizonyítására. A nyomdai szedő figyelmetlensége miatt a második zárójel hiányzik a közleményből, azt értelemszerűen az idézet után tettük ki.

¹⁸⁰ A XVIII. század első feléből egyelőre csak két lelkészét ismerjük: Pápai Sz. István (1710–1711) és Ráckevei István (1712). KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 292., 546.

¹⁸¹ Szentpéter / Komáromszentpéter a türelmi rendelet után anyaegyházként újjászerveződött, 1817-ben 738 lelket számlált. Első lelkésze 1783–1799 között Kis Péter volt. MEZEI 2004. 162., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 394.

¹⁸² Marcellháza első ismert lelkésze Galántai Mihály (1650). A XVIII. századi leviták közül Dési László (1723–1729) és Zselizi János (1736) nevét és szolgálati idejét tudjuk. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 217–218.

Földesura gróf Cziráky László, pópista. Paraszt helység. Ötvennyolcz esztendeje, hogy a praedikátor belőle kiüzetett, csupán a papok hatalma és vármegye mesterkedése által, Eő Felsege hire nélkül.¹⁸³ Az exercitiumért soha Eő Felsege előtt különösen nem instáltak, de instáltak 1764-ben az örökös földes urnál, Gróf Gyulay Ferencznél, azért, hogy teljességgel a könyörgésre való egybejárástól eltiltattak, – kinek is kegyes engedelmeből, a mai napig is békességben vagyunk.

Ebben a helységben Helv[etica] confessión levők vagynak 282, pópisták 331. Lutheránus nincs. Egy mértföldnyire Madarra és Radványra járnak a Comunióra. A templomot 1756-ban 500 és egynehány gyülevész kárttevő emberek királyi parancsolat nélkül, némely vármegye urai jelenlétekben Plebánusok fortélyai által szélylyelhányták, haszonra való jó fáit ellopodták, deszkáit elragadták.

Kész örömmel lenne erejük mást csinálni.

Vagyon Helv[etica] Confessiön levő notáriusok, a ki a gyermekeket is tanítja.¹⁸⁴

A kurtakeszi Plebánus temet, keresztel, esket. 1754-ik esztendőben addig tartották őket a vármegye tömlöczébe, mig magukat keze alá nem ajánlották.

Minden ház helyestől vészen a Plebánus 30 d[ena]rt, esketéstől 1 flor[enum], kereszteléstől 25 den[arios]. Ezenkívül szántanak, vetnek és aratnak neki.

Contributiót fizetnek 315 flor[enos] és 15 2/8 dénárt.

Domestica Cassába 121 flor[enos] és 48 dénárt.

A marcelházi előljárók, hogy igen „prudentes et circumspecti” emberek voltak, kitünik abból, hogy van protectionálisok a XVII. század¹⁸⁵ utolsó évtizedéből Tököly Imrétől¹⁸⁶, de van ugyan az évből a kassai kapitán Ho-

---

¹⁸³ A XVIII. század elejéről csak egy lelkészt ismerünk: Megyeri Horvát Györgyöt (1720). KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 218.

¹⁸⁴ Az összeírás idején itt szolgáló tanítót nem ismerjük, ezt követően első rektora 1789-ben Nyikos Márton volt. A türelmi rendelet után Marcelháza nem tudott önállósulni; Zsitvatóvel együtt Dunaradvány anyaegyház filiája lett, a gyülekezet 1817-ben 754 lelket számlált. MEZEI 2004. 162., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 286.

¹⁸⁵ A közleményben hibásan: XVIII. század.

¹⁸⁶ Gróf késmárki THÖKÖLY IMRE (Késmárk, 1657. szeptember 25. – Ízmit, 1705. szeptember 13.) magyar főnemes, kuruc hadvezér; 1682–1685 között a Felső-magyarországi Fejedelemség fejedelme, 1690-ben a zernyesti csatában aratott győzelmével átmenetileg sikerült megszereznie az erdélyi fejedelmi címet. A karlócai békét követően az Oszmán Birodalom területén élt száműzetésben. Az anatóliai Ízmitben hunyt el.

monnaitól¹⁸⁷, – van igen szép és érdekes oltalom levelük 1705-ből Bercsényi Imrétől¹⁸⁸, 1706-ból II. Rákóczy Ferencz fejedelemtől¹⁸⁹, – van ugyan ez évekből Heister¹⁹⁰ gútai commendánstól, Starenbergtől¹⁹¹, a mezei Hadak vezéréől és több írott menlevelük a komáromi vár commendánsaitól, – a többek között egy

---

¹⁸⁷ Homonnai DRUGETH GYÖRGY 1659–1661 között volt felsőmagyarországi végvidéki és kerületi főkapitány. A XVII. század végéről Homonnai nevű fő- és alkapitányt nem ismerünk. PÁLFFY 1997. 273.

¹⁸⁸ Helyesen: Gróf székesi BERCSÉNYI MIKLÓS (Bécs, 1665. szeptember 24. – Rodostó, 1725. november 6.) kuruc főgenerális, II. Rákóczi Ferenc közeli harcostársa és barátja, a Rákóczi-szabadságharc második embere. A nagyszombati egyetemen tanult, majd Esterházy Pál nádor oldalán kezdte katonai pályáját. 1685-ben Vágsellye kapitánya lett. 1686-ban Buda ostrománál kiűntette magát, ezredesi rangot kapott, majd Szeged vára és a hozzá tartozó véghegyek főkapitányává nevezték ki. I. Lipót 1687-ben apjával együtt grófi rangra emelte. Az 1690-es évektől fokozatosan szembefordult a lipóti abszolutizmussal. A Rákóczi-szabadságharc sikeres hadvezéréként magas pozíciókat töltött be. A bukás után Lengyelországba menekült, majd Rodostóban élt száműzetésben. Hamvait 1906-ban II. Rákóczi Ferenc újratemetése alkalmából hazahozták, és október 29-én Kassán, a Szent Erzsébet székesegyházban helyezték végső nyugalomra.

¹⁸⁹ Felsővadászi II. RÁKÓCZI FERENC (Borsi, 1676. március 27. – Rodostó, 1735. április 8.) magyar főnemes, a Rákóczi-szabadságharc (1703–1711) vezetője, erdélyi fejedelem, birodalmi herceg. Száműzetésben hunyt el, hamvait 1906-ban hazahozták, és október 29-én a kassai Szent Erzsébet székesegyházban helyezték végső nyugalomra.

¹⁹⁰ Gróf SIGBERT HEISTER (Kirchberg an der Raab, Stíria, 1646. augusztus 6. – Kirchberg an der Raab, 1718. február 22.) tábornagy, német-római császári hadvezér, 1692-től osztrák gróf. 1700 körül a Belső-ausztriai Haditanács elnöke, 1703-ban pedig az Udvari Haditanács alelnöke lett. 1704. január 22-én a magyarországi császári-királyi csapatok főparancsnokává nevezték ki, s ez alkalomból (január 30-án) tábornaggyá léphetett elő. 1704-ben két alkalommal is visszahódította a Dunántúlt, azután a Vág vidékére rendelték, ahol 1704. december 26-án Nagyszombatnál a Rákóczi személyes irányítása alatt álló kuruc fősereget is legyőzte, bár sikereit nem tudta kiaknázni. Kegyetlenségei miatt 1705 májusában az udvar visszahívta Magyarországról, s Ludwig Herbeville tábornagyot nevezte ki utódjává. 1708. március 30-án újra megbízást kapott a magyarországi főparancsnokságra. 1708. augusztus 3-án Trencsén mellett ismét legyőzte Rákóczi seregét, Érsekújvárt ellenben sikertelenül ostromolta. 1710 szeptemberében végleg visszarendelték, és helyét Pálffy János foglalhatta el. 1716-ban részt vett a török elleni hadjáratban, 1717-ben Győr parancsnokává nevezték ki. Savoyai herceg vezérlete alatt harcolt az 1717. évi délvidéki hadjáratban. Miután Rudolf fia az 1717. augusztus 22-i győztes belgrádi csatában elesett, a tábornagy kirchbergi kastélyába vonult vissza. A helyi templomban temették el.

¹⁹¹ GUIDO VON STARHEMBERG gróf, teljes német nevén Guido Wald (Guidobald) Rüdiger Graf von Starhemberg (Graz, 1657. november 11. – Bécs, 1737. március 7.) osztrák főnemes, a Starhemberg család grófi ágának tagja, császári tábornagy, a Német Lovagrend tagja, a legsikeresebb osztrák hadvezérek egyike. I. József császár 1706. július 13-án tábornagyi (Feldmarschall) rangra emelte, és kinevezte magyarországi főparancsnokká azzal a feladattal, hogy Jean Rabutin tábornagy hadaival egyesülve, összpontosított támadással foglalja el a Felvidéket, hogy a kurucok ne veszélyeztessék Alsó-Ausztriát. 1707. április 7-én József császár – Rabutin mellőzésével – őt nevezte ki a magyarországi összes császári haderő főparancsnokává. A Morva és a Vág folyók között kiszorította a kurucokat, és a Vág-mentén elfoglalt várakra támaszkodva erősített vonalat szervezett (Komárom, Gúta, Galánta, Diószeg, Vágsellye, Sempte, Szered, Lipótvár, Csejte, Vágújhely, Beckő, Trencsén és Illava). Több állandó hidat is építtetett a Vágon. Elvonulása után azonban a kurucok ismét betörték az ausztriai városokba, és szabad rablást folytattak.

a prot[estan]sok oly nagy ellenségétől, Gróf Hoffkirchen komáromi várparancsnoktól.¹⁹²

Harminczegyedik árva ekklésia Csúz. Komáromvármegyében vagyon. Földes urai: idősbik Csúzy Gáspár, Erneyi István, Hunyady Elek, Édes Pálné, méltóságos referendarius Végh Péter¹⁹³ etc. Paraszt helység.

Ötvenharmadik esztendeje, hogy tolláztatott az exercitum, nem földes úr, sem vármegyék, hanem csak egy Berek János nevű Plebánus fortélyá által.¹⁹⁴

Az exercitiumért sohasem instáltak.¹⁹⁵

Helv Confessiön levők vagynak benne 228, pápisták 511, Lutheránusok 34. Két mértföldre járnak az isteni szolgálatra, nevezetesen Madarra.

Megvagyon az elvett templom, de a pápisták birják, vagyon erejek ujnak építésére.

Pápista mester és notárius vagyon, azért gyermekeiket vidéki helyen nagy költséggel taníttatják.

A plebánus teszi a keresztelést, egyházkelőt, esketést, temetést, de a rendes stolán kívül sem vészen [mást].

Contributiot fizetnek a Helv[etica] Confessiön levők 288 flor[enos].

Domestica Cassába 112 flor[enos] és 14 dénár.

---

¹⁹² KARL LUDWIG VON HOFKIRCHEN / HOFFKIRCHEN (1625 körül – Bécs, 1692. március 8.) 1652-től királyi kamarás, 1683-tól titkos tanácsos. 1671–1672-ben komáromi várparancsnokként a protestánsokat üldözte. 1673-ban a várat bástyákkal erősítette meg. Drahosóczi András főkapitány-helyettes (1671–1684) is komoly szerepet játszott a protestánsok üldözésében. 1675. március 9-ig a pozsonyi véstörvényszék által elítéltek közül 20 lelkészt a komáromi várban tartottak, az áttérést megtagadó 3 lelkészt ekkor Lipótvárba szállították. HOLÉCZI 1821. 191., BORSOS 1911. 47–49., PAYR 1924. 527., PÁLFFY 1997. 284–285.

¹⁹³ VEREBI VÉGH PÉTER (Vereb, 1725. december 12. – Buda, 1802. április 15.) Habsburg-hű katolikus köznemes, Fejér és Komárom megyei birtokos. Végh Péter (1671–1751) udvari titkár, valamint csúzi és pusztaszentmihályi Csúzy Julianna (1695–1782) gyermeke. A Magyar Kancellária írnokaként (cancellista) kezdte, e szerény állásból emelkedett magas méltóságokba. Koronaügyész (1762–1765), 1770-től kamarai tanácsos és a Szent István-rend kincstárnoka, 1782-től megszakítással haláláig Baranya vármegye főispánja, királyi személynök (1780–1789), 1795-től országbíró volt. Szolgálatait a Szent István Rend lovagja kitüntetéssel ismerték el. FALLENBÜCHL 1992. 283–334., NAGY 2007. 159–160.

¹⁹⁴ Csúzról a XVIII. század elejéről két lelkészt ismerünk név szerint: 1712-ből Gyarmati Jánost, 1713-ból Debreceni Jánost. KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 146.

¹⁹⁵ Csúz a türelmi rendelet után Perbete anyaegyház egyik filiája lett, a gyülekezet teljes létszáma 1169 lelket számlált. Csúzon 1808-tól praeorans rektorok szolgáltak. MEZEI 2004. 162., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 170.

Harminczkettődik árva ekklesia Rév-Komárom. A maga nevét viselő vármegyében situáltatva vagyon, királyi város.

Az Exercitium kétségkívül a XVI. század elején kezdődött.

A mint in appendic[a]e Diplomaticae Hist[oriae]¹⁹⁶ az 1647-ik esztendőbeli Diaetális acták között látni, már azon seculumbeli 1621-ik esztendőben, ezen ekklesiának szép épületü Templomok tornyostól és parochiális házok s az oskolájok akkori Confiniáris fő kapitány¹⁹⁷ Reifenberg¹⁹⁸ idejében demoliáltattak ugyan, de akkor is az exercitium meghagyatván. Annak helyében azon a helyen, a hol mostanság a Páter Franciscánusok klastroma¹⁹⁹ vagyon, fából más templomot építettek, mely is a fent említett akkori Diaétának idejének előtte romladozásra jutván, azt kőből építeni midőn igyekeztek volna, akkori vice kapitány, Spácai Márton²⁰⁰ által impedeáltattak ismét ibid[em] pag[ina] 24-ta²⁰¹, de azon nevezett 1647-ik esztendőben condáltatott 9-ik articulusnak tenora szerint: *ugymint, oppidanis etiam Comaromiensibus sicut et Holicisensibus evangelicis potestas aedificandi et restaurandi templa, ac libere exercendae religionis facultas salva permane[a]t*²⁰²; kőből mind templomokat, mind iskoláikat felépítették.

---

¹⁹⁶ Az okleveles történet függelékében. – Itt Okolicsányi Pál nyomtatásban megjelent történeti munkájáról van szó, mely a szerző nevét nem tünteti fel: *Historia diplomatica de statu religionis evangelicae in Hungaria in tres periodos distincta ...* [Frankfurt,] 1710. Magyarul: *A magyarországi evangélikus vallás helyzetének okleveles története három korszakra osztva.* A főszöveg végén található a függelék, a következő címmel: *Historiae diplomaticae de statu religionis evangelicae in Hungaria APPENDIX, qua continentur acta comitiorum Hungaricorum anni 1647, 1649, 1662, 1681 et 1687. integra quoad punctum religionis evangelicae.* Magyarul: *Függelék a magyarországi evangélikus vallás helyzetének okleveles történetéhez, mely tartalmazza az 1647., 1649., 1662., 1681. és 1687. évi magyar országgyűlések összes iratát, mely az evangélikus vallás témáját érinti.*

¹⁹⁷ értsd: végvidéki főkapitány

¹⁹⁸ 1621-ben Reifenberg várkapitány a protestánsok [reformátusok] templomát, parókiáját, iskoláját földig romboltatta. PAYR 1924. 524. A várkapitány nevét Takáts Sándor magyarosan Reifenberg Tódor Jánosnak írja. Vö. BIRKÁS 1931. 321. Johann Dietrich von Reiffenberg komáromi várparancsnok 1622-ben kapott birodalmi bárói rangot. Österreichisches Staatsarchiv, AT-OeStA/AVA Adel RAA 339.38 <https://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=2719601> [Letöltés: 2020. március 21.] Az archontológiai kutatások szerint Hans Dietrich von Reiffenberg 1614–1625 között volt komáromi főkapitány. PÁLFFY 1997. 284

¹⁹⁹ Ferences atyák klastroma; a ferences templom a Ferences barátok utcájában épült 1677–1681 között, mellette állt a kolostor, melyet az 1960-as években lebontottak. A templomot ma kiállítóhelyként, galériaként használják. MÁCZA 1992. 46–47.

²⁰⁰ Korompai Spáczay Márton 1640–1650 között volt komáromi főkapitány-helyettes. PÁLFFY 1997. 285.

²⁰¹ ugyanott a 24. oldalon

²⁰² Az 1647:IX. tc. 3. §-a kimondta: „A Révkomárom és Holics mezővárosokban levő evangélikusoknak is maradjon épségben az a joguk, hogy templomaikat felépíthessék és kijavíthassák és vallásukat szabadon gyakorolhassák.” – Mindezt a fent említett mű a 46. oldalon közli (74. §), a

Mely Templomjokat és oskoláikat Coemeteriumokkal együtt in anno 1672. die 27. Febr[uar]ii mélt[óságos] kalocsai érsek Szétsényi György²⁰³ militaris nagy frequens assistentiával²⁰⁴ elfoglalván, Hist[oriae] dipl[omaticae] pag[ina] 72. §. 64. et inquisit[i]one sub B, ad punct[a] 3-4.²⁰⁵ és a ministereinket²⁰⁶ kiűzvé, a templomjok és oskoláik lerontattak; és elhányattak, és azok kövei ugyan azon a helyen a Franciscanusok épületeihez applikáltattak. Es e felett az ekklesiának clenodiumi és pénze hit alatt exigáltatván, elvitettek. Mint azon Hist[oria] diplom[atica] rendeli in appendice, pag[ina] 205. és 232., a Diaetális acták között lévő Gravamenek között²⁰⁷ vagyon.

Es jóllehet az 1681. Soproni országgyűlés után, annak 25-ik articulusának erejével²⁰⁸ az exercitium restitultatván, a Praedicátorok és mesterek ismét introducaltattak; mind az által az 1683-ik esztendőben, ismét az akkori Comendans Hoffkirchen²⁰⁹ által, maga hatalmával turbáltattak, a mesterek és a lakosok, magok által énekszóval való temetkezések megmaradván. Inqu[isitiones] Sub A. et B. C.²¹⁰

Az ennek utánna következett 1704-ik esztendőben ismét az akkori Rákóczyana revolutióban contestáta hűségükre²¹¹ nézve, eleink, akkor felségesen uralkodó Leopoldus és József császárok, és Fels. királynénk minden Sátoros

---

következő szöveggel: *Oppidanis etiam Reo-Komaroniensibus sicut et Holiciensibus evangelicis potestas aedificandi et restaurandi templa, ac libere exercendae religionis facultas salva permaneat.*

²⁰³ Sárvár-felsővidéki SZÉCHÉNYI GYÖRGY (Szécsény, 1603 vagy 1605/1606 – Pozsony, 1695. február 18.) katolikus plébános, püspök, kalocsai érsek. 1631-ben szentelték pappá, 1632-től esztergomi kanonok, 1643-ban csanádi, 1644-ben pécsi, 1648-ban veszprémi, 1658-ban győri püspök, 1668. április 18-án kalocsai érsek, egyúttal a győri püspökség adminisztrátora. 1671-ben tagja volt a protestáns prédikátorok ellen létesült pozsonyi vértörvényszéknek. 1685. március 21-én lett esztergomi érsek. 1672-ben a komáromi protestánsok épületeit, ingatlanjait királyi biztosként Karl Ludwig von Hofkirchen várkapitány segédletével vetette el. SZÁMADÓ 2017. 15.

²⁰⁴ katonai nagy erős segédlettel

²⁰⁵ az okleveles történet 72. oldalán a 64. paragrafus és a B. [betű] alatti vizsgálatban a 3-4. pontra [adott felelet]

²⁰⁶ értsd: egyházi szolgákat; Szondy István és Csuzi Cseh Jakab református prédikátort is kiűzték a városból.

²⁰⁷ Az országgyűlési iratok között lévő sérelmek között; régi szokás szerint az országgyűlések napirendjére kerültek a rendek sérelmei és kívánságai (gravamina et postulata) is.

²⁰⁸ Az 1681. évi XXV. tc. kimondta, hogy az 1606. évi bécsi békében biztosított szabad vallásgyakorlatot vissza kell állítani, a száműzött prédikátorokat és iskolamestereket vissza kell fogadni, a protestánsokat nem szabad vallásukkal ellenkező szertartásra kényszeríteni.

²⁰⁹ Karl Ludwig von Hofkirchen 1668–1690 között töltötte be a komáromi főkapitányi tisztséget. Az 1680-as évek elején ténylegesen Drahosóczy András főkapitány-helyettes látta el a főkapitányi teendőket is. PÁLFFY 1997. 284.

²¹⁰ Az A, B, C [betű] alatti vizsgálat.

²¹¹ A Rákóczi-forradalomban tanúsított hűségükre

ünnepekre bejöveteleket és sátor alatt véghez vitt isteni szolgálatokat, s a szt. sacramentomoknak kiszolgáltatását megengedik minden alkalmatossággal, különös kegyelmes parancsolatot kiadván, a mint a Fels[éges] Bell[icum] Consiliumnak sub D. et E. adnectált indultumi²¹² bizonyítják, és inqu[isitiones] Sub C. ad 5-um punct[um].²¹³

Szintén az 1711-dik esztendőnek elejéig, a midőn aztán az uralkodó pestisnek²¹⁴ miatta városunk elzáratván, ezen engedelem is suspendeáltatott²¹⁵; egyébiránt, annak utánna is statu quo²¹⁶ meghagyatván, annak utánna tett instantiánkra nézve, a religio dolgában 1715. esztendőben rendeltetett commissiónak kimenetelére, sorra következő resolútióra hálasztattak, mely commissióra lett resolúciónak 1731-ikben lett publicatiója után annak erejével a sub nro. 2°, 3°, 4°, 5°, 6° lévő Eő Felségének beadott Instantiák²¹⁷ által exercitiumok restauratiójaért ismét instáltak, de ezen instántiájok is deponáltak, s az alatt az énekszóval való temetkezések is a[nn]o 1732. die 30. Decembris akkori Comendáns Gróf Castelli²¹⁸ által, irtóztató kemény fenyegetések által megtiltatván, e mai napig is énekszó nélkül temetkeznek. Oskolájok pedig Istenünk és felséges király asszonyunk kegyelméből most is virágozván; végre pedig

Az 1763. esztendőben 28. Juni[i] történt Istenünk példás ítéletének, a szörnyű földindulásnak alkalmatosságával²¹⁹, az egész város nagy rémülésben lévén, és végső romlást képzelvén, a mint a Helv[etica] Confessiión levő atyafiak közönségesen (úgy az Augusztána [sic!] confessiión valók is különösen) a régi

---

²¹² A Felséges Hadi Tanácsnak D és E alatt csatolt engedélyei

²¹³ A C alatti vizsgálat 5. pontjára [adott feleletek]

²¹⁴ Az országban 1708–1711 között söpört végig a pestisjárvány, amely több százezer áldozatot követelt. BENDA 1983. 545–547.

²¹⁵ suspendeáltatott, suspendáltakatott: felfüggesztetett

²¹⁶ in statu quo [fuit]: olyan állapotban, amilyenben volt

²¹⁷ A 2°, 3°, 5°, 5°, 6° számok alatt lévő, őfelségének beadott folyamodványok

²¹⁸ Alexander Leopold Graf von Castelli császári tábormok (Generalfeldwachtmeister), komáromi várparancsnok 1736. június 25-én, 56 éves korában Bécsben hunyt el. JAHRBUCH 1736. 196.

²¹⁹ 1763. június 28-án a Duna-mentén Komáromban és Budán volt súlyos károkat okozó földrengés. BENDA 1983. 579. – Révkomáromban június 28. és július 9. között 90 alkalommal észlelték a rengéseket. A pusztítás következtében a vár is hasznavehetelenné vált. A Szent András főplébánia-templom, a jezsuita rendház is megrongálódott. HOLÉCZI 1821. 179., FÉNYES 1994. 109. A következő nagy földrengés 1783. április 22-én hajnali háromnegyed négykor, álmában érte a város lakóit, amikor „ágyokból kivettetének”, némely házak összedőltek, a többinek a fala megpedezett, kéménye leesett, „egy ház sem maradt sérelem nélkül. Mindnyájan a mezőre sietének életek szabadítása végett”. Hajnaltól délelőtti 10 óráig tizenkétszer mozdult meg a föld. A föld gyomrából „kénköves, sárga és kékellő matéria” tört fel, betemette a kutakat, a szántóföldek annyira szétnyíltak, „hogyan egy ló is beleeshetett” volna. Az utórengések még április 26-án is észlelhetők voltak. KÓKAY 1981. 143–146.

calvinista temetőnek mondott helyen, Istenünk haragjának engesztelésére, magok közzül előállott személyek által mondott könyörgéseknek gyakorlására, naponként 3-szor, elsőben is sátort készítvén egybe gyűltek, és azt tovább is gyakorolni kívánván, egész exercitiumoknak megnyeréseért a F[elséges] Udvarhoz, a sub nro. 7. lévő Instantia által²²⁰ folyamodtak, és medio tempore, a Helv[etica] Confession levők a levegő égnek mostohaságá ellen deszkából készített hajlékot építettek, a holott kezdett közönséges Devotiojokat gyakorolták, de attól a n[eme]s vármegye által a felséges Consilium parancsolattya mellett inhibiáltatván, ismét a felséges udvarhoz sub nro. 8° lévő instantia által recurráltak²²¹, a honnan vigasztalás nélkül megtérvén, a Felséges locumtenentiale consilium által tett rendelés és intimátumnak erejével, az egész városbéli Pápastaságnak serege által, azon deszkából készült hajlék, azon esztendőben, die 28. mensis Septembris demoliatatott²²².

Sok izben instáltak valamint a Felséges udvar, úgy a F[elséges] Bellicum [Consilium] előtt is, mint az adnectált instantiakból sub numeris 1°, 2°, 3°, 4° et 5° ac 6° kitetszik, és ezek után is, főképen a földinduláskor 1763-ban sub numero 7° et 8°, de az instantiák többnyire csak deponáltattak, egyedül a sub numero 4° lévő instantiára lett indorsátio szerint, a felséges Cancellária által felelet adott ilyen képpen:

Instantibus restituendum ea cum resolutione, quod petitum ipsorum fundatum haud existat, per consequens eidem deferri non possit.

Ex Cons[ilio] Reg[io] Hung[arico] Aulico Vienn[a]e 13. 8bris 1732.

Petrus Végh mpria.²²³

Eleitől fogva a mi praedecessoraink instantiáikban mindenkor úgy exponáltak, hogy a pápistákkal egyenlő számot, ha nem nagyobbat tettenek. Minekünk a conscriptióhoz nehéz módunk levén, úgy tartjuk mindazonáltal, hogy vagyunk circa 5000, a pápistákat és a lutheránusokat nem vizsgálhatván.

Aranyosba, egy jó mértföldnyire, circa másfél óráig való kocsin és Szőnyre egy jó óráig való járás gyalog a Duna impedimentumán kívül, mely igen gyakran veszedelmes, sőt impracticabilis, járnak isteni tiszteletre.

---

²²⁰ a 7. szám alatti folyamodvány által

²²¹ a 8. szám alatti folyamodvánnyal visszafolyamodtak

²²² Szeptember hó 28. napján lebontatott.

²²³ Magyarul: *A folyamodóknak visszaadandó azzal a határozattal, hogy kérelmük nem megalapozott, melynek következtében azt támogatni nem lehetett. A Felséges Magyar Királyi Helytartó Tanácsból, Bécs, 1732. október 13. Végh Péter sk.*

A mint feljebb megiratott, a templom elhányatott és a páter Franciscanusok klastromákoz applicáltatott, az iskola is akkor elhányatott ugyan, de most alkalmasabb épületen vagyon, és ha a Felséges Uristen F[elséges] királyunk szívét oda hajtaná, hogy ezen árva ekklésiának templom építésére való szabadságot engedne, volna erejek ujnak felállítására.²²⁴

Vagyon egy mester és két praeceptor.

A halottakat a lakosok (mint fellyebb) énekszó nélkül temetik, stólát azoktól a plébánosnak nem fizetvén, egyedül azoknak neveiket a felséges királyi resolutio szerint a plébánosnak denunciálni tartozván. Gyermeküket a keresztelelésre és a házásokat a Copulatióra, a kinek úgytetszik, deposita ordinaria stóla²²⁵ Aranyosra szokták kivinni.

A halottaktól, mint immediáte irva van, semmitse fizetnek, – keresztelestől, valamint a kit ma[ga] keresztele, úgy az Aranyosra kiviendőkötől is 17 kr[ajcár], Egyházkelötől 7 kr[ajcár], ministráló személynek²²⁶ 3 kr[ajcár], a Copulatióért 1 ff[or]r[in]t, Avatás 7 kr[ajcár], Gyertyagyujtónak²²⁷ 3 kr[ajcár].

Itt a Curiálisták felesszámuan lévén, nem fizetnek contributiót, a Curiális funduson lakozó nemesség a convivisekkel²²⁸ együtt mit fizethet, nem tudjuk, elég mindazon által az, hogy a városnak nagy része augusztana [sic!] és Helv[etica] Confession levőkötől állván, az onusnak is felerészét viselik alkalmasan.

Instantiáik párjai sub numeris 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. és 8.

A komáromi Ref[orma]ta árva és augusztana Ekklésiák részekötől.

A Felséges Bellicum Consilium indultum[a]ival sub D. et E.

Ezekon kívül van még nekik két német levelek sub Litteris D. et E., a felséges Bellicum Consilium Indultumai, melyeket, a mikor és a hol szükség, producálhatnak.

---

²²⁴ Révkomárom anyaegyház a türelmi rendelet után, 1783-ban szerveződött újjá. Első lelkésze a neves író, műfordító Péczeli József volt (1783–1792), káplánként rövid ideig Kazinczi János szolgált mellette. 1817-ben Újszöny filiával együtt 5500 lelket számlált. A ma is álló emeletes református kollégiumot 1796-ban építették. FÉNYES 1994. 111–112., MEZEI 2004. 161., KÖBLÖS-KRÁNITZ 2018. I. 368., 662., 854.

²²⁵ a szokott stóla letétele után

²²⁶ A misén a plébánosnak segítő fiatalembernek, a ministránsnak.

²²⁷ A templomi gyertyagyújtás a templomatya, másként sekrestyés feladata volt. Az oltáron elhelyezett gyertyákat mise előtt meggyújtotta, a szertartás végén eloltotta.

²²⁸ convivisekkel: velük együtt élőkötél

kik gyakorlati ismereteket oktattak bennünket, azzal az odaadással tanítottak volna vallásra is: felekezetiünk hit-élete nem állana megötte az angolokéknak. Ifjuságunk nevelését nemesebb szellem legnév át.

Tehát többszörös szakismeret-körrel bíró tevékeny felügyelőket, s a vallásnőrokat nem törölni, hanem sokasítani!

CSÁKSZEGI ANTAL.

TÁRCZA.

A komáromi tractusban helv. confessión levő árva ekkleziáknak lajstroma.

Ez a 67 lapból álló, fél-fél éves, erős pergamen papírra írott lajstromot, a legnagyobb valószínűség szerint, a derék Torkos Jakab tül a dunai püspök 1774--75-ben íratta össze. — Mert a vallásukért oly soká és oly sokat szenvedett őseink és a lelkes agg püspök Torkos Jakab is, erősen reményltek már ekkor, hogy az anyára felekezeti Mária Terézia után — ki ez időben már testileg és lelkileg mind inkább gyengült — a feünkölt szellemű s korát meghaladó bölcsességű II-ik József fog őrni ősei trónusába, — a ki alatt majd a szegény elnyomott és tetszhalottaknak látszó prot. gyülekezetek is új életre fognak felébredni.

A Torkos Jakab püspök által össze íratott „Árva ekkleziák“ száma volt a komáromi tractusban: 27. E huszonhét árva egyházban találtatt az összeírás idején: 19,298 lélek.

* * *

A rév-komáromi szent társaságban lévő árva ekkleziáknak rende ez:

I-ször. *Alistál* vagyon nemes Pozsony vármegyében. Csallóközben, mint szinte *Pulány* és *Bágyó*, mind a három nemes helység. Tönye pedig, mely a *pozsonyi Clarissa* magyar apácáké, és *Filistál*, melynek fölésurá mélt. gróf Pálffy János. paraszt helység ugyan nemes Pozsony vármegyében. Ezekből állott az a virágzó ekkleziá, melynek mater ekkleziája *Alistál* vala emberi emlékeztől fogva és nevezetesen 1681-ik és 1687-ik esztendőben is, és ezután is, a miképen arról vagyon *authentica inquisitio*ók, melyeknek párja sub littera A. és nro 1 ide is csatoltatt.

Tolláltatt az exercitium annó 1732. királyi parancsolat erejével, melynek copiját alább láthatni, a hodosi ekkla conscriptiójában.

Mindjárt akkor instáltak pro restitutione a felséges

egy okleveles természetűn, vagy matheis tanár vallásnőrástól, ki lehet a legböggöb keresztény, de a vallásnő előadásához megkivánató előképzettséggel nem rendelkezik. Szerk.

császárnál és királynál két ízben egymás után, mely instantiák az indorsatióval itt vagynak sub. nro 5 et Littera A. és nro 5 et B. Instáltak újabban 3 nemes helységek: Tönye és *Alistál* nem batorokdván a mélt. uraságra nézve magokat nyilván jelenteni az exercitiumért, predikátornak *Alistál*ba, vagy csak egy-egy mesternak *Alistál*ban és *Padányban* való admissiójáért a felséges utvarnál die 10-a Decembris annó 1773, mely instantiájok itt vagyon sub. nro 6. Arra a felséges consilium Locumtenenti ale mit felelt, és micsoda commissiót adott a nemes vármegyére nro 7 megláthatni, viszont a nemes vármegye micsoda informatiót küldött fel sub. nro 8.

Helvetica confessión levő személyek vannak a 3 nemes helységben 795, melyről vagyon *authentica testimonialisok* sub littera B. et nro 6 in *Paribus*. *Pápiatae* 265. *Lutheranusok* 10. Tönyében és *Filistál*ban reformátusok vagynak 166. *Pápiatae* 70. *Lutheranusok* 61.

Járnak isteniszolgálatra hol *Patasra*, ns *Győr* vármegyébe, hol *Apáca-Szakállásra*, ns *Komárom* vármegyébe egy-egy mértöldnyire; de alkalmatlan az ut, kivált gyalog, télen a sok vizek miatt, a mint a nemes *Pozsony* vármegye inquisitójából megláthatni sub nro 8. Az elvett templom meg van a róm. katolikusoknál *Alistál*ban. *Padányban* volt filiale oratorium, mely is privatus ns. funduson levő, a familiára visszazállott és a helyén lakóház vagyon. Az egész megépítésére volna igen is ereje, új oratoriumnak, sőt kettőnek is, két szükséges helyen felállítására.

Vagyon egy pápista mester, de azzal nem tanítják gyermekeiket.

Gyermekeiket kereszteli az *alistáli* plébános, ugyan az temet halottakat és esküdteti a házasságok.

Stolát vesz tőlük a menyit a maga katolikusaitól. Kereszteléstől 15 dénárt, új kereszteléstől az ordináriumnal kívül három, vagy négy, legelső gyermekek kereszteléséért egy-egy tallért. Copulatióért és hirdetésért 60 dénárt. Vagy ha parochiánusa vidékről hoz feleséget, a három hirdetésért és testimoniumért 60 dénárt. Új menyecskének a beavatásért 15 dénárt, egy keszkenőt, egy pint bort, két font húst és egy kalácsot. Gazda ember halottól 1 flor. Gazdasszonytól 80 dénárt, 12 esztendőstől és feljebb való ifjútól 60 dénárt, leánytól 50 dénárt, kis gyermekétől és igen szegénytől 25 dénárt. Halotti predikatióért a parte 1 flor. Vidékitől dupla stolát vészen.

Ezenkívül esztendőnként mit és miképen fizetnek pénzt, buzát, meglátni sub nro 2, puncto 1.

Tönye fizet contributiót 270 ft.

Domestica cassába 65 ft.

Filistál fizet contributiót 234 ft.

Domestica cassába 54 ft 94 dénárt.

Vannak az ekkleziáknak következő levelei:

1. Vagyon egy királyi tábla által peráglaltott Ao. 1721 inquisitio.

2. Egy contractus az *alistáli* plébános és a megyebeli nemesek között a fizetés végett Ao. 1733 Somorjában . . . . . alkalmatosságával.

3. Ugyan *alistáli* . . . . . helv. confessiót tartó gazdák . . . . . contractusok a predikátornak többé nem tar-

*Harminczharmadik árva ekkla Nyárad*²²⁹. N[eme]s Győr vármegyében, conscriptionális possessió, melynek földes ura mélt[óságos] Gr[óf] Illyesházy János volt, filiája volt Szapnak, és mint egy 24 esztendővel foglaltatott a medvei Plébániához. Ide minden héten 2 nap által jött hétköznapokon a predikátor könyörgést tenni, és minden harmadik vasárnapon predikállani. Most vagynak benne 90 református lelkek, pápisták közel annyian. Esik Szaphoz 1 fertály óranyi messze.²³⁰

A főtisztelendő és méltóságos Pap Gábor püspök úr tulajdonát képező egykoru kéziratról, közli –

ÓNODY ZSIGMOND.
szt-péteri ev. ref. lelkész.

*****

RÖVIDÍTÉSEK

AP	= Acta Paspensia
DPL	= Dunántúli Protestáns Lap
OSzK	= Országos Széchényi Könyvtár
TGy	= Tudományos Gyűjtemény
TSz	= Történelmi Szemle

HIVATKOZOTT IRODALOM

- BAÁN 2011 = Balatonfüredi életrajzi lexikon. Főszerk.: Baán Bea, szerk.: Karika Erzsébet, Tóth-Bencze Tamás, Némethné Rácz Lídia. Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred, 2011.
- BÉL 2001 = BÉL Mátyás: Esztergom vármegye leírása. Ford.: Dr. Deák A. András, lektorálta: Szelestei N. László. Kiadja a Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Kultsár István Társadalomtudományi és Kiadói Alapítvány. Esztergom, 2001.
- BENDA 1983 = BENDA Kálmán (főszerk.): Magyarország történeti kronológiája II. 1526–1848. Második kiadás. Akadémia Kiadó, Budapest, 1983.

---

²²⁹ helyesen: Nyárad

²³⁰ Szap kuriális nemes község, 1774-ben 150 lelket számlált. 1771–1776 között Bozóki Dávid volt a prédikátora. HUDI et al. 2002. 251., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 382. A türelmi rendelet után Nyárad Szap anyaegyház filiája, 1817-ben a gyülekezet összlétszáma 298 lélek. MEZEI 2004. 163. (A közleményben Nyárad neve Szapnál véletlenül lemaradt, az eredeti forrásban megtalálható.)

- BIRKÁS 1931 = BIRKÁS Géza: Egy régi francia utazó Győrött. = Győri Szemle 2 (1931) 8–10. sz. 318–321.
- BOGDÁN 1978 = BOGDÁN István: Magyarországi hossz- és földmértékek a XVI. század végéig. Budapest, 1978.
- BOGDÁN 1987 = BOGDÁN István: Régi magyar mértékek. Budapest, 1987.
- BOGDÁN 1990 = BOGDÁN István: Magyarországi hossz- és földmértékek 1601–1874. Budapest, 1990.
- BOGDÁN 1991 = BOGDÁN István: Magyarországi űr-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig. Budapest, 1991.
- BORSOS 1911 = BORSOS István: A pozsonyi rendkívüli törvényszék és a gályarabok története (1674–1676). Szentgotthárd, 1911.
- CZIBOR 2006 = CZIBOR József: Viharok szárnyán. A deáki református keresztyén egyházközség története. Szerk.: Koncsol László. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2006. (Csallóközi Kis-könyvtár)
- DANYI-DÁVID 1960 = DANYI Dezső – DÁVID Zoltán (szerk.): Az első magyarországi népszámlálás (1784–1787). Kiadja a KSH Könyvtára és a Múvelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya. Budapest, 1960.
- FALLENBÜCHL 1992 = FALLENBÜCHL Zoltán: Mária Terézia dikaszteriális tanácsosai 1740–1780. Az OSzK Évkönyve 1984–1985. Szerk.: Kovács Ilona. Budapest, 1992. 283–334.
- FELHŐ 1970 = FELHŐ Ibolya: Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában. I. Dunántúl. A Magyar Országos Levéltár és a Központi Statisztikai Hivatal kiadványa. Budapest, 1970.
- FELHŐ-VÖRÖS 1961 = FELHŐ Ibolya – VÖRÖS Antal: A helytartótanácsi levéltár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai I. Levéltári Leltárak, 3.)
- FODOR 1827 = Derecskei Fodor Gábor: A' Mezei gazdaság. = TGy 1827. IX. 44–102.
- FRITZ BEKE 2017 = FRITZ BEKE Éva: Pap Gábor, a Dunántúli Református Egyházkerület püspöke. = SZÁMADÓ Emese (szerk.): „Soli Deo gloria”. A protestáns egyházak története Komáromban, a Duna két partján. Komárom, 2017. 95–101.
- HECKENAST 2005 = HECKENAST Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár. S. a. r., kiegészítette és az előszót írta: Mészáros Kálmán. História MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2005. (História Könyvtár; Kronológiák, adattárak, 8.)
- HOLÉCZI 1821 = HOLÉCZI Mihály: Körültekintés a komáromi várban. = Szép-literatúrai ajándék a' Tudományos Gyűjteményhez. Pest, 1821. 177–191.
- HUDI et al. 2002 = Dunántúli egyházleírások a XVIII. századból. A Dunántúli Református Egyházkerület 1774-ben. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Hudi József, Jakab Réka, Koncz Pál, Köblös József, Kránitz Zsolt, Mezei Zsolt. Pápa, 2002. 16. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések, 5.)
- IVÁNYOSI-SZABÓ 1985 = IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor: Gabonaűrmértékek Kecskeméten a XVII–XVIII. században. = Bács-Kiskun megye múltjából VII. Kecskemét, 1985. 147–158.
- JAHRBUCH 1736 = Historisches Jahr-Buch vom Jahr Christi 1736. Frankfurth und Leipzig, bey Christoph Riegel.
- KLÁDEK 2018 = KLÁDEK László (szerk.): Forrásaink a reformációról. Dokumentumok az MNL Komárom-Esztergom Megyei Levéltárából. Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, 2018.

- KÓKAY 1981 = Magyar Hírmondó. Az első magyar nyelvű Újság. Sajtó alá rendezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta Kókay György. Gondolat Kiadó, Budapest, 1981. (Nemzeti Könyvtár, Múvelődéstörténet)
- KOVACSICS 1957 = KOVACSICS József (szerk.): A történeti statisztika forrásai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1957.
- KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009 = A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai I. Pápai Református Gyűjtemények, Pápa, 2009. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések, 10.)
- KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018 = KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt (szerk.): A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai II/1-2. Pápai Református Gyűjtemények, Pápa, 2018. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések 15-16.)
- KRÁNITZ 2013 = KRÁNITZ Zsolt: „Késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943). Pápa, 2013. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések, 13. / Jubileumi kötetek, 2.)
- MÁCZA 1992 = MÁCZA Mihály: Komárom – Történelmi séták a városban. Madách, 1992.
- MESZLÉNYI 1935 = MESZLÉNYI Antal: Szelepcsényi prímás és Északmagyarország rekatolizálása (16171-1675). = Theologia 2 (1935) 215., 325-337.
- NAGY 2007 = NAGY Imre Gábor: Baranya vármegye főispánjai (1688-1950). = Baranyai Történelmi Közlemények 2. A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve 2006-2007. Pécs, 2007. 79-160.
- PÁLFFY 1997 = PÁLFFY Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16-17. században. (Minta egy készülő főkapitányi archontológiai és „életrajzi lexikonból”) = TSz 39 (1997) 257-288.
- PAYR Sándor: A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története. I. Sopron, 1924.
- SEDIVI 1895 = SEDIVI László: Necrolog. Ónody Zsigmond 1839-1895. = DPL 6 (1895) 51. sz. (december 22.) 811-814.
- SZABÓ 2000 = SZABÓ Tamás: A Győri Püspökség története a 16. századtól napjainkig. = A győri egyházmegye ezer éve. Szerk.: Kiss Tamás. Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár, Győr, 2000. 37-49.
- SZÁMADÓ 2017 = SZÁMADÓ Emese: A Révkomáromi Református Egyház. = SZÁMADÓ Emese (szerk.): „Soli Deo gloria”. A protestáns egyházak története Komáromban, a Duna két partján. Komárom, 2017. 13-39. (Komáromi Klapka György Múzeum katalógusai XXVI.)
- SZINNYEI 1891-1914 = SZINNYEI József: A magyar írók élete és munkái. I-XIV. Budapest, 1891-1914.
- TÓTH 1808 = TÓTH Ferenc: Magyar, és Erdély országi protestáns ekklésiák' históriája. I. darab. Komárom, 1808.
- ZOVÁNYI 1977 = ZOVÁNYI Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. 3. javított kiadás. Szerk.: Ladányi Sándor. Budapest, 1977.